

Magisteruppsats i
Företagsekonomi
Redovisning
Januari 2004

Finansiell kris - en fråga för revisorena?

Handledare
Michael Thorstensson

Författare
Desirée Erlingsson
Ida Mattsson

Uppsatsens titel:	Finansiell kris – en fråga för revisorerna?
Seminariedatum:	6 februari 2004
Ämne/Kurs:	FEK 591 Magisterseminarium Redovisning 10 poäng
Författare:	Desirée Erlingsson Ida Mattsson
Handledare:	Michael Thorstensson
Företag:	Ernst & Young AB, KPMG, Deloitte & Touche, Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB, SET Auktoriserade Revisorer
Nyckelord:	Finansiell kris, Nyckeltalsanalys, Predikation, Revisor, Z- modellen
Syfte:	Syftet med vår uppsats är att beskriva och precisera innebörden av finansiell kris sett ur ett revisorsperspektiv, samt huruvida revisorer bevakar ett företags ekonomiska ställning för att i tid upptäcka om ett företag är på väg in i en finansiell kris.
Metod:	För att uppnå vårt syfte valde vi att genomföra en kvalitativ studie. Studien bestod av fem djupintervjuer med revisorer i Malmötrakten.
Teoretiska perspektiv:	Vår teoretiska referensram grundar sig på teorier om nyckeltals prognostiseringsförmåga, Z-modellen samt teorier om revisorers arbetsområde inom revision och konsultation och förhållandet till företagets intressenter.
Empiri:	Vårt empiriska material grundar sig på den information som framkom vid de fem djupintervjuer som genomfördes.
Slutsatser:	Det kan vara svårt att ge begreppet finansiell kris <i>en</i> definition som passar i alla situationer. Sett ur ett revisorsperspektiv behövs det två definitioner. Definition (1) utgår från ett revisorsperspektiv och definition (2) utgår från ett konsultperspektiv, där definitionen har ett kortare tidsperspektiv. De metoder revisorerna i denna undersökning använder sig av är dels nyckeltalsanalys men även andra metoder som exempelvis kund- och leverantörsreskontra, rapporter från bevakningsföretag samt täta informationsutbyten med företagen. Metoderna kan variera från revisor till revisor vilket vi menar kan förklaras av att respondenterna anser att förutse en finansiell kris inte ligger inom deras ansvar.

Title: Financial crisis – an issue of the auditors?

Authors: Desirée Erlingsson
Ida Mattsson

Advisor: Ph.D. candidate Michael Thorstensson

Course: Master thesis in business administration, 10 Swedish Credits
(15 ECTS)

Date: 6 February 2004

Key words: Financial crisis, Analysis of key ratios, Forecastability,
Auditor, the Z-model

Purpose: The purpose of this thesis is to describe and specify the meaning of financial crisis from an auditor's perspective. The purpose is also to look whether auditors monitor a company's financial position to discover if there is a risk of financial crisis.

Methodology: To fulfil our purpose we performed a qualitative study by carrying out five interviews with auditors.

Theoretical perspectives: The extent of this thesis's frame of reference encompass literature concerning forecastability of key ratios, Z-model and theories concerning an auditor's duties and his obligation towards the company's stakeholders.

Empirical foundation: Our empirical foundation is based on the information we got from the auditors interviewed.

Conclusions: The authors' conclusions were that it is hard to specify financial crisis in one definition only. From an auditor's perspective, we therefore divided the concept in two. Definition (1) can be looked at from an auditor's perspective while definition (2) can be looked at from an auditor's role as a consultant. Auditors use analysis of key ratios to predict a financial crisis but they also use other methods like sales- and boughtledger and more frequent contacts with the company in question. The methods differ from auditor to auditor which we explain by the fact that auditors do not think that it is their responsibility to predict a financial crisis.

FÖRORD

Vi skulle vilja rikta ett tack till alla personer som hjälpt oss att färdigställa denna uppsats som skrevs under höstterminen 2003.

Ett särskilt tack riktar vi till de revisorer som tog sig tid att tålmodigt svara på våra frågor, samt till vår handledare Michael Thorstensson för kritiskt granskande.

Lund 22 januari 2004

Desirée Erlingsson

Ida Mattsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Kapitel 1. Inledning

1.1 Bakgrund	7
1.2 Problemformulering	8
1.3 Syfte.....	11
1.4 Avgränsning	11
1.5 Disposition.....	11

Kapitel 2. Vetenskaplig Metod

2.1 Generell metod.....	13
2.2 Empirisk metod.....	13
2.2.1 Insamling av litteratur.....	14
2.2.2 Insamling av empiriskt material	14
2.2.2.1 Utformning av intervjufrågor	14
2.2.2.2 Urval av revisionsbyråer och intervjupersoner ..	15
2.2.2.3 Behandling av intervjumaterial	16
2.3 Källkritik.....	16
2.3.1 Kritik av empirisk metod	16
2.3.2 Kritik av litteraturinsamling.....	17
2.3.3 Kritik av empirisk insamling.....	17

Kapitel 3. Teoretisk referensram

3.1 Inledning.....	19
3.2 Nyckeltal.....	19
3.2.1 Prognos av finansiell kris med nyckeltal	20
3.3 Z-modellen.....	21
3.3.1 Utformning av Z-modellen.....	21
3.3.2 Z-modellens bedömningsprocess	23
3.3.3 Z-modellens tillämpningsområden	24
3.3.4 Kritik mot Z-modellen	25
3.3.5 Fortsatt forskning på Z-modellen	26
3.3.5.1 Grice och Ingram	26
3.3.5.2 Ny svensk studie	27
3.4 Andra studier av nyckeltals prognostiseringsförmåga	27
3.5 Revisorn och konsulten.....	27
3.5.1 Revision.....	28
3.5.2 Revisionsprocessen.....	29
3.5.3 Revisorns rättsliga ställning	29
3.5.4 Rådgivning.....	30
3.5.4.1 Revisionsrådgivning	30
3.5.4.2 Konsultation.....	31
3.5.5 Revisorns intressenter	31

Kapitel 4. Empiri

4.1 Intervjuer	33
4.1.1 Bakgrundsfrågor	33
4.1.2 Finansiell kris.....	33
4.1.3 Revisorns metod för att förutse en finansiell kris.....	34
4.1.4 Åtgärder revisorer vidtar vid finansiell kris.....	37

4.1.5 Skyldighet gentemot företagets intressenter	38
4.1.6 Z-modellen	39

Kapitel 5. Analys

5.1 Finansiell kris	40
5.2 Revisorns metod för att förutse en finansiell kris	41
5.2.1 Nyckeltal	42
5.2.2 Andra indikatorer	42
5.3 Åtgärder revisorer vidtar vid finansiell kris	43
5.4 Skyldighet gentemot företagets intressenter.....	45
5.5 Z-modellen.....	45
5.5.1 Användningsområde	46
5.5.2 Implementering.....	47
5.5.3 Konsekvenser av en felbedömning	48

Kapitel 6. Konklusioner

6.1 Slutsats	49
6.2 Fortsatt forskning.....	50

Källförteckning

Bilaga

1. INLEDNING

I detta kapitel presenteras uppsatsens bakgrund, problemformulering syfte samt avgränsningar. I sista avsnittet hittar Ni dispositionen för uppsatsens fortsatta framställning

1.1 Bakgrund

*"Bra företag har dolda reserver
Dåliga företag har dolda reverser"¹*

Om ett företag börjar gå dåligt skadas till slut dess intressenter. Då är dolda reverser mycket värre än dolda reserver. När företag går dåligt blir revisionen ännu viktigare. För ett företags intressenter ligger den redovisningsinformation ett företag ger ut i form av årsredovisningar till grund för beslut angående den relation intressenten har med företaget. Revisorn fungerar som en garant för att denna information är korrekt. När ett företag går dåligt hamnar det i en finansiell kris, enligt vår definition av begreppet (se avsnitt 1.2 Problemformulering), vilket kan leda till konkurs.

Sedan 1999 har antalet konkurser i Sverige ökat varje år. Under perioden januari - december år 2002 ökade antalet företagskonkurser i Sverige med 10 procent jämfört med samma period år 2001. Under perioden januari - december år 2003 har företagskonkurserna ökat med 3 procent jämfört med motsvarande period år 2002.² Om ett företag går i konkurs kan det få till följd att betalningsoförmåga sprids till flera av det konkursdrabbade företagets intressenter så som ägare, personal, kunder, leverantörer, finansiärer, stat och kommun³. När ett företag gått i konkurs har det stadium som i denna uppsats benämns finansiell kris redan passerats (se avsnitt 1.2 Problemformulering). Även andra finansiella kriser än konkurs kan påverka ett företags existens eftersom den har kostsamma effekter för företaget och dess intressenter som exempelvis varsel⁴. För att i tid kunna vidta åtgärder och som företagsledning ha möjlighet att vända en nedåtgående trend är det nödvändigt att kunna förutse en förestående finansiell kris innan företaget är mitt i den. Om en sådan möjlighet skulle finnas skulle inte antalet som drabbas av och i konkurser och finansiella kriser behöva bli så stort.

Den företagsekonomiska forskningen har varit, och är fortfarande, ganska omfattande gällande frågan om det är möjligt att i förväg med rimlig säkerhet förutsäga vilka företag som kommer hamna i kris och hur man i så fall ska kunna bedöma det⁵. Redan på 1960-talet presenterade Beaver, en amerikansk forskare, en studie över ett antal nyckeltal som han ansåg kunde prognostisera

¹ Folkesson, 2002, s 20

² <http://www.uc.se/ucswe/kreditupplysning.asp> 20040114

³ Engström, 2002

⁴ Dimitras et al, 1996

⁵ Englund, 2003

framtida finansiella kriser⁶. Beavers studie var en så kallad univariat studie i vilken varje nyckeltal analyserades individuellt för att få signaler påförestående ekonomiska problem i företag. 1968 presenterade ytterligare en amerikansk forskare, Edward I Altman, den så kallade Z-modellen. Modellen var resultatet av en multivariat studie, det vill säga den bestod av en kombination av ett antal nyckeltal som Altman ansåg bäst förutse finansiella kriser. Debatten vid den här tiden handlade om vilka nyckeltal som hade den bästa prediktionsförmågan och vilken kombination av dessa som skulle ge bäst prognoser⁷.

Sedan dessa modeller presenterades har ett antal andra modeller presenterats, kritiserats och det har forskats kring deras effektivitet och användbarhet. Den mesta forskningslitteraturen på området som vi hittat har varit utländsk. Det finns ett fåtal svenska studier inom området, Skogsviks studie från 1990⁸, om att nyckeltal kan användas för att prognostisera finansiella kriser, och en svensk studie som genomfördes vid Örebro universitet 2002⁹, där det undersöktes hur effektiv Altmans Z-modell är vid tillämpning på svenska företag.

1.2 Problemformulering

Vad innebär egentligen finansiell kris? Vi har i vår litteraturstudie inte kunnat hitta någon allmängiltig definition av finansiell kris. Begreppet används ofta i litteraturen utan att dess innebörd behandlas. Ibland förekommer begreppet med en definition och ibland utan att en definition ges. På de ställen där en definition ges är den dock skiftande.

Finansiell kris är således ett begrepp som kan tolkas på många olika sätt. Dels finns det en juridisk tolkning med ett flertal begrepp vilka varierar i grad av kris och dels har det i olika litterära sammanhang diskuterats hur man definierar att ett företag befinner sig i en finansiell kris.

Enligt Folkesson kan ett företag i finansiell kris ha betalningsproblem eller balansmässiga problem. I lagen behandlas de betalningsmässiga problemen i konkurslagen, företagsrekonstruktionslagen och brottsbalken medan de balansmässiga problemen främst tas upp i aktiebolagslagen. Betalningsproblem delar Folkesson in i tre begrepp; illikvid, insolvent och kvalificerad insolvens¹⁰, där illikvid är det minst allvarliga betalningsproblemet. Om ett företag är illikvitt menas att det saknar förmåga att betala en skuld som förfaller till betalning. Skulle detta tillstånd inom företaget vara mer än tillfälligt kallas det att företaget är insolvent eller att det är på obestånd. Balansmässiga problem kan delas in i två begrepp dels kapitalbrist och dels insufficiens. Kapitalbrist innebär att aktiekapitalet minskar eller försvinner vilket kan inträffa innan ett företag blivit insufficient. Insufficient blir ett företag inte förrän skulderna

⁶ Riahi-Belkaoui, 1996

⁷ Englund, 2003

⁸ Skogsvik, 1990

⁹ Petterson & Petterson, 2002

¹⁰ Här tages endast de två första upp då det tredje enbart gäller för att privatpersoner ska få möjlighet till skuldsanering.

överstiger tillgångarna. Detta innebär att ett företag kan vara insufficient utan att nödvändigtvis ha några betalningssvårigheter.¹¹

Den juridiska tolkning av begreppet finansiell kris är vagt formulerad, det vill säga att tolkningen av finansiell kris innebär att det inte är förrän företaget har så stora problem att det märks externt. Den definition av finansiell kris som vi gör blir något bredare då vi anser att det för att möjliggöra en vändning för företaget måste komma tidigare signaler som indikerar att företaget är på väg åt fel håll. Den innebörd som vi lägger i begreppet utgår enbart ifrån vår egen uppfattning om hur finansiell kris bör definieras för att vara relevant inom ramen för vår empiriska studie. Den definition som vi gör kan kanske inte klassas som en ren definition eftersom vi även tagit med saker som indikerar på finansiell kris. Anledningen till att den blivit så bredd är för att vi anser att det endast är om en finansiell kris kan förutspås tidigt som det finns möjlighet att göra något åt det. Definitionen är därför utformad så att revisorer i tid ska kunna förutspå en finansiell kris. Det vi lägger i begreppet finansiell kris är att företaget befinner sig i en ogynnsam ekonomisk situation. Det kan vara att företaget har betalningsoförmåga på kort eller lång sikt. Enligt oss behöver det dock inte ha gått så långt utan vi bedömer även en vikande lönsamhet som en finansiell kris då detta innebär att företaget inte kan nå upp till sina ekonomiska mål för verksamheten. Detta är en innebörd av begreppet finansiell kris som även Altman använts sig av i en studie från 1971. Där skriver han att finansiell kris i huvudsak innebär att förväntade och bestående lönsamhetsproblem föreligger i ett företag.¹² Den vikande lönsamheten kan ses genom en minskad omsättningshastighet, minskad orderingång, minskat resultat i förhållande till omsättningen eller en sjunkande kapitalbas.

När vi använt oss av begreppet finansiell kris i det fortsatta författandet av uppsatsen har vi valt att utgå ifrån vår egen definition. Att denna definition är så bred gör att alla de definitioner som vi funnit i litteraturen inom ämnet går in under den. Exempelvis innebär detta att där någon författare använt ordet konkurs har vi bytt ut det mot finansiell kris då vi använder det som ett övergripande begrepp. Grice och Ingram genomförde 2001 en studie där de bland annat undersökte huruvida Z-modellen var användbar för att förutse andra former av finansiella kriser än enbart konkurs. De kom fram till att Z-modellen är lika effektiv i att förutse andra finansiella kriser, det är detta vi bygger vårt antagande på.¹³

Är finansiell kris något revisorer försöker förutse i sin revision av företag? Inom den så kallade prediktionsansatsen har frågor om att kunna använda redovisningsinformation för att förutse händelser alltid varit centrala. Ett område inom prediktionsansatsen utgörs av prognosaspekten av nyckeltal, det vill säga nyckeltals prognostiseringsförmåga av finansiella kriser, där revisorer pekats ut som en viktig intressent.¹⁴ Med tanke på det ökande antalet företagskonkurser och de problem de medför för olika intressentgrupper kan frågeställningens betydelse sägas öka.

¹¹ Folkesson, 2002

¹² Skogsvik, 1988

¹³ Grice & Ingram, 2001

¹⁴ Englund, 2003

I den ekonomiska litteraturen, i såväl böcker som vetenskapliga artiklar, nämns ett antal forskare (bland andra Beaver 1966, Altman 1968, Johnson 1970, Deakin 1972) vilket visar på att forskningen har varit relativt omfattande. Vi har i denna uppsats valt att fokusera på Altmans Z-modell från 1968, då denna nämnts i flertalet av de vetenskapliga artiklar och böcker vi läst inom området. Altman et al skriver även att modellen har kommit att bli uppmärksammas på många håll inom ledande ekonomisk litteratur och att den även används som standard mot vilken efterföljande studier jämförs¹⁵.

Altmans originalmodell från 1968 har sedan dess tillämpats i forskning i syfte att bedöma företags, inom olika näringsgrenar och i olika tidsepokers, finansiella ställning. Den litteratur vi hittat på området har främst varit utländsk litteratur. Med hänsyn till att förutsättningarna kan vara olika i olika länder och exempelvis kanske användningen av nyckeltal kan variera kan det vara svårt att göra jämförelser och resultat måste tolkas med försiktighet¹⁶. I de två svenska studierna vi läst visar (1) Skogsvik att nyckeltal kan användas för att prognostisera finansiella kriser och (2) studien vid Örebro universitet visar bland annat att Altmans modell kunde förutse vilka svenska företag som skulle hamna i finansiell kris med en precision av 76 procent.

Englund skrev i Balans 2003 att revisorer lyfts fram som en intressant i studier av nyckeltal och dess prognostiseringsförmåga av finansiell kriser¹⁷. Detta gjorde av vi tyckte att det skulle vara intressant att se om en modell som är teoretiskt och akademiskt förankrad används av revisorer i praktiken. I revisionsberättelsen styrker revisorn att årsredovisningen upprättats i enlighet med god redovisningssed i Sverige¹⁸. Eftersom detta innebär att de bland annat måste ta hänsyn till ett företags fortlevnadsförmåga bör de ha välutvecklade metoder för att bedöma ett företags ekonomiska ställning. Olika modeller för att förutspå finansiella kriser skulle kunna bistå revisorer i detta arbete. Dessa skulle även kunna hjälpa revisorn då modellerna utgör en hjälp genom att vikta och kombinera information.¹⁹

Utöver rollen som granskare ingår det även i revisionen att revisorn fungerar som en rådgivare. Vid rådgivning brukar man skilja på så kallad revisionsnära rådgivning och fristående rådgivning. Med revisionsnära rådgivning menas sådan rådgivning som ingår i revisionsuppdraget medan det med fristående rådgivning menas ren konsultation.²⁰ Det är viktigt att revisorns roll förblir en garant för att informationen är rättvisande och att det förblir en klar skillnad mellan vem som är förvaltare och vem som är granskare.

Ligger det inom revisorns arbetsområde att förutse finansiell kris? Om det gör det, hur går de tillväga? Om det inte gör det, varför inte och vem kan tänkas göra det? Vad är innebörden av finansiell kris sett ur ett revisorsperspektiv? Används Altmans Z-modell, eller någon annan prognosmodell, av revisorer? Tillämpar de några andra metoder? Kan det tänkas att problematiken om

¹⁵ Altman et al, 1993

¹⁶ Englund, 2003

¹⁷ Englund, 2003

¹⁸ FAR, 2002b

¹⁹ Paquette & Skender, 1996

²⁰ Jägerhorn, 1981

rådgivning och konsultation blir aktuell om revisorer anser att det ligger inom deras arbetsområde att förutse finansiell kris i klientföretag? Vilken roll har revisorn när ett klientföretag närmar sig en finansiell kris? Vilka åtgärder sätts in och var går gränsen för vad revisorn får lov att göra?

1.3 Syfte

Syftet med vår uppsats är att beskriva och precisera innebörden av finansiell kris sett ur ett revisorsperspektiv, samt huruvida revisorer bevakar ett företags ekonomiska ställning för att i tid upptäcka om ett företag är på väg in i en finansiell kris.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen är avgränsad till att enbart behandla revisorers metoder för att undersöka finansiell kris varför inga försök görs att dra paralleller till företags intressentgrupper.

1.5 Disposition

KAPITEL 2 VETENSKAPLIG METOD

I kapitel 2 behandlas uppsatsens metod. Här redogörs för hur syftet ska uppfyllas samt uppsatsens perspektiv. Kapitlet behandlar de metoder som använts för att samla in litteraturen samt det empiriska materialet. Avslutningsvis diskuteras även den kritik som kan riktas mot de metoder vi använt oss av och hur vi försökt minimera följderna av kritiken.

KAPITEL 3 TEORETISK REFERENSRAM

Detta kapitel presenterar uppsatsens teoretiska referensram. I kapitlet behandlas teorier om nyckeltals prognostiseringsförmåga och Altmans Z-modell. Vidare presenteras även ett avsnitt om revision och konsultering varefter kapitlet avslutas med en redogörelse för revisorns intressenter.

KAPITEL 4 EMPIRI

I kapitel 4 finner läsaren en redogörelse för syftet med de frågor som ligger till grund för uppsatsens frågor. Här presenteras även vårt empiriska material, det vill säga resultaten från de intervjuer som genomförts.

KAPITEL 5 ANALYS

I uppsatsens femte kapitel analyseras de framslutna slutsatserna utifrån det insamlade empiriska materialet samt den teori vi funnit.

KAPITEL 6 KONKLUSIONER

I detta kapitel hittas en redogörelse för de slutsatser vi kommit fram till. Uppsatsen avslutas med de förslag på fortsatt forskning som framkommit under uppsatsens skrivande.

2. VETENSKAPLIG METOD

I metodavsnittet redogörs för hur syftet med uppsatsen ska uppfyllas samt uppsatsens perspektiv. Vidare redogörs även för de insamlingsmetoder som använts och kritiken till dessa.

2.1 Generell metod

Uppsatsens syfte har dragningar åt både det deskriptiva och det explorativa hållet. För det första vill vi försöka ge en bild av vad revisorer lägger i begreppet finansiell kris samt om revisorer faktiskt bedömer om ett företag är på väg in i en sådan. Detta gör att vårt syfte är deskriptivt²¹. För det andra har vi inga preciserade frågeställningar då kunskapsnivån inte tillåter detta. Istället förlitar vi oss på befintlig litteratur samt genomför ett antal djupintervjuer inom ett begränsat område. Meningen är därför att med de slutsatser vi förväntas komma fram till med denna studie, försöka finna mer preciserade frågeställningar. Dessa frågeställningar kan sedan användas som hypoteser i fortsatta fördjupade analyser vilket gör vårt syfte med uppsatsen explorativt²². En relativt öppen och vid inriktning av studien har valts då området inte varit föremål för så många undersökningar i Sverige tidigare.

När man beskriver vilket perspektiv en studie har menas vilket synsätt eller vilka utgångspunkter som ligger till grund för uppsatsen²³. I vår uppsats utgår vi ifrån ett revisorsperspektiv då vårt syfte är att studera deras arbetssätt. Ett alternativt sätt skulle kunna vara att vi tog företaget som utgångspunkt eller någon av företagets övriga intressenter.

2.2 Empirisk metod

För att uppfylla vårt syfte valde vi att genomföra semistrukturerade besöksintervjuer. Anledningen till detta var att området vi undersökte var ganska komplicerat i den mening att det fanns många alternativa svar på de frågor vi ville ställa. Fördelen med att genomföra semistrukturerade intervjuer via besök var att det direkt kunde avgöras om respondenten hade förstått frågorna. Vid oklarheter kunde därför följdfrågor ställas som klargjorde detta och därmed undveks den typen av felkälla.

En anledning till att vi valde att genomföra intervjuerna som besöksintervjuer var att vi ansåg att vi skulle kunna få bättre respons av respondenterna via besök istället för exempelvis telefon, då vi tror att respondenten anstränger sig något mer när den har intervjuaren framför sig. Genom att genomföra besöksintervjuer kunde tolkningen av frågorna även underlättas av att respondentens reaktioner kunde avläsas.

²¹ Holme & Solvang, 1997

²² Arbnor & Bjerke, 1977

²³ Lundahl & Skärvad, 1999

2.2.1 Insamling av litteratur

I denna uppsats använde vi oss av ett antal forskningsartiklar samt annan litteratur som var oss behjälplig i ämnet. Till vår hjälp hade vi bibliotekets databaser, LOVISA, ELIN samt LIBRIS. En del artiklar söktes med hjälp av sökmotorer på internet. För att hitta relevant litteratur tog vi fram sökord, som exempelvis finansiell kris, nyckeltal, Z-model och Altman, vilka vi uppfattade som nyckelord för vårt syfte. Ett sätt vi använt oss av i vår litteratursökning är att titta i tidigare uppsatser för att finna uppslag till ytterligare litteratur. Litteraturen låg till grund för vår teoretiska referensram.

2.2.2 Insamling av empiriskt material

Enligt Lundahl och Skärvad finns det två huvudtyper av intervjuer dels standardiserade och dels icke-standardiserade. Ju mer standardiserad en intervju är desto mer strukturerad är den, det vill säga om en intervju har hög grad av standardisering är både innehållet och ordningsföljden av frågorna bestämd i förväg.²⁴ Mellantinget mellan dessa båda huvudtyper kallas semistrukturerade intervjuer och innebär att frågorna är uppgjorda på förhand men de kan följas upp av oplanerade följdfrågor. Då vi genomförde våra intervjuer ansågs det att semistrukturerade var den bästa utformningen. Främsta anledningen var att då vi genomför en explorativ studie är det svårt att veta något om svaren i förväg vilket gör följdfrågor vid själva intervjun till ett viktigt komplement. Detta för att vi som intervjuare kan vara flexibla om en respondent berättar något intressant samt kan ge en annan infallsvinkel om det skulle behövas. För att säkerställa att vi fick ungefär samma information vid samtliga intervjuer ställdes dock samma huvudfrågor. För att få så genomtänkta svar som möjligt mailades frågorna ut till respondenterna i förväg.

2.2.2.1 Utformning av intervjufrågor

Vid utformningen av intervjufrågorna (hela frågeformuläret se bilaga 1) försökte vi tänka i enlighet med trattmodellen. Detta innebar att vi inledde intervjuerna med att ställa tre inledande frågor av lite mer allmän karaktär. Främsta anledningen till detta var att vi ville få lite bakgrundsfakta om respondenterna samt skapa en avslappnad atmosfär. Efter detta följde konkreta frågor om hur revisorer går till väga för att förutse finansiell kris. Avslutningsvis ställdes två frågor om Z-modellen för att få reda på hur välkänd den är och om den används i praktiken bland revisorer. Vid formuleringen av frågorna försökte vi ta hänsyn till att de skulle vara lätta att förstå och formulerade på ett vis som inte var ledande. Vi valde dessutom medvetet att ställa ganska öppna frågor eftersom vi med anledning av att vi genomför en explorativ/deskriptiv studie inte visste något om vilka svar vi skulle få. Ett annat medvetet val vi gjorde var att frågor som kunde uppfattas som känsliga placerades ganska långt in i intervjun. Detta gäller främst fråga 9, om rådgivning, och fråga 11, angående om revisorer anser sig ha någon skyldighet gentemot företagets intressenter. Vi försökte även formulera dessa

²⁴ Lundahl & Skärvad, 1999

frågor så att de inte skulle uppfattas som provocerande. För att säkerställa att formuläret skulle uppfattas som vi tänkt tillfrågade vi personer med akademisk bakgrund i vår närhet, för att få synpunkter på utformningen och formuleringen.

2.2.2.2 Urval av revisionsbyråer och intervjupersoner

Vi valde att kontakta de största revisionsbyråerna, Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB, Ernst & Young AB, Deloitte & Touche, SET Auktoriserade Revisorer, Lindebergs Grant Thornton samt KPMG, inom Malmöregionen. Anledningarna till att det blev just Malmöregionen var att samtliga revisionsbyråer fanns representerade där och det låg på nära avstånd till Lund. Den främsta anledningen till valet av undersökningsområde var dock att vi inom denna region kunde få tag på revisorer som arbetat med alla typer av företag, både vad det gäller storleksmässigt och bransch. För att få kontakt med respondenter kontaktades den studentansvarige på respektive företag. Genom denne förmedlades sedan kontakt med lämplig revisor. Hos de företag som inte hade studentansvarig mailade vi till den officiella mailadressen för företagen och fick därigenom svar från intresserad revisor. Då urvalet genomfördes på detta sätt blev det både strategiskt och slumpmässigt. Det blev strategiskt genom att vi själva medvetet valde vilka revisionsbyråer vi kontaktade. Det var också ett strategiskt val att välja att kontakta de studentansvariga då vi bedömde att de bäst kunde avgöra vem som var bäst lämpad att intervjua. Urvalet hade dock även slumpmässiga inslag då vi inte själva avgjorde vem vi slutligen fick intervjua. Trots att urvalet inte var helt strategiskt fick vi ett väl sammansatt urval där båda könen var representerade samt att erfarenheten inom yrket varierade. Det varierade urvalet gör att resultaten från det empiriska materialet blir mer neutrala, det vill säga de är inte vinklade efter en speciell åldersgrupp eller ett speciellt köns åsikter.

Nedan presenteras intervjupersonerna:

- **Hans-Åke Angtoft**, Auktoriserad Revisor, Ernst & Young AB i Malmö
- **Martin Appelfeldt**, Godkänd Revisor, KPMG i Malmö
- **Eva Granelli**, Auktoriserad Revisor, Deloitte & Touche i Malmö
- **Anders Thulin**, Auktoriserad Revisor, Öhrlings Pricewaterhouse-Coopers AB i Lund
- **Hans Westberg**, Auktoriserad Revisor, SET Auktoriserade Revisorer i Malmö

2.2.2.3 Behandling av intervjumaterial

Vid sammanställningen av vårt insamlade intervjumaterial använde vi oss av en metod som kallas för meningskoncentration vilket betyder att långa uttalanden kortats ner så att endast det väsentliga kvarstår²⁵. Som ett verktyg i uppsatsen använde vi oss av Z-modellen vilket betyder att vi dels använt den i uppbyggnaden av frågeformuläret och dels som en jämförelse vid analysen av det empiriska materialet.

2.3 Källkritik

För att kritiskt analysera de källor som använts kan man utgå ifrån fyra begrepp: samtidskravet, tendenskritik, beroendekritik²⁶ samt äkthet²⁷. Kravet på äkthet innebär att de källor som använts är vad de utgör sig för att vara. Beroendekritik syftar på att de källor man använt är oberoende av varandra. Frågan som ställs för att undersöka om det finns fog för tendenskritik är: Vilka egna intresse har uppgiftslämnaren i den här frågan? Vad det gäller kravet på samtid innebär det att källan ligger nära i tiden vilket innebär att chansen att den fortfarande har en hög sanningshalt är stor. Utgår man ifrån dessa begrepp uppfylls syftet med källkritik nämligen att konstatera att källorna är valida, reliabla och relevanta eller med andra ord att de mäter vad de ska mäta, de är väsentliga för frågeställningen och de är fria från systematiska felvariationer²⁸. När vi i de följande styckena diskuterar källkritik har vi försökt göra det med dessa begrepp i åtanke.

2.3.1 Kritik av empirisk metod

Då vi använde oss av ett fåtal djupintervjuer blir resultat svårt att generalisera. Hade vi istället genomfört undersökningen med hjälp av en enkätundersökning hade vi nått fler respondenter och resultatet hade därför lättare gått att generalisera. Syftet med uppsatsen var dock att genom ett fåtal intervjuer förklara om revisorer bevakar ett företags ekonomiska ställning för att få signaler om företaget är på väg in i en finansiell kris. I en undersökning av mer explorativ/deskriptiv karaktär som denna, kan man få mer uttömmande svar genom djupintervjuer. Även om en enkätundersökning varit att föredra ur generaliserbarhetssynpunkt hade den varit svår att genomföra då man vid en studie av denna karaktär inte har en aning om vad svaren kan bli. Med den explorativa/deskriptiva karaktär undersökningen har, har syftet för oss aldrig varit att generalisera resultatet utan uppföljande studier får i så fall den uppgiften.

Det största problemet vi stötte på i vårt val av empirisk metod var att vår urvalsgrupp, revisorer, hade en hektisk period och det var därför inte helt enkelt att få tag på respondenter. Först kontaktades revisionsfirmorna i Malmö och av de revisionsfirmor som inte hade möjlighet att genomföra någon

²⁵ Kvale, 1997

²⁶ Eriksson & Wiedersheim-Paul, 1999

²⁷ Lundahl & Skärvad, 1999

²⁸ Eriksson & Wiedersheim-Paul, 1999

intervju tog vi kontakt med kontoret i Lund. Av denna anledning genomfördes en av intervjuerna i Lund. Vi fick även ett bortfall då det var en revisionsbyrå som inte hade möjlighet att genomföra någon intervju. Detta gjorde att antalet intervjuer vi genomförde var fem stycken, dock upplevde vi inte att marginalnyttan av fler intervjuer hade blivit så stor utan vi ansåg att dessa intervjuer var tillräckliga för att uppfylla vårt syfte, då vårt syfte inte är att generalisera resultatet. Genom att vi genomförde intervjuerna på olika revisionsbyråer säkerställde vi att vi inte fått svar som endast stämmer för ett eller två av revisionsföretagen. Detta gör att vi anser att våra källor är oberoende av varandra samt att de uppfyller kravet på äkthet då vi besökte respondenterna på deras arbetsplatser.

2.3.2 Kritik av litteraturinsamling

Att studera ett ämne som tidigare inte diskuterats i någon större omfattning i Sverige innebar att vi till stor del fick förlita oss på amerikansk litteratur. Nackdelen med detta var att litteraturen därför blev anpassad efter amerikanska förhållande. Detta försökte vi dock avhjälpa genom att även titta på reglerna enligt svenska förhållande.

Eftersom Lunds universitetsbibliotek inte kunde hjälpa oss med all litteratur blev vi tvungna att beställa en del litteratur på fjärrlån, vilket gjort att studien dragit ut på tiden.

Vad det gäller äkthet på de källor vi använt oss av anser vi att de uppfyller detta krav. Detta grundar vi främst på att de artiklar vi använde oss av har varit publicerade i erkända tidskrifter vilket borde säkerställa äktheten. Att författarna återkommande blir citerade i artiklar och böcker tyder även på att de författare vi använt litteratur av är välkända och att de är vad de utger sig för att vara. För att hitta en balans på våra källor försökte vi att använda oss av varierade källor vilket innebär att de ibland motsäger varandra vilket i sin tur bör minska tendenskritiken.

Kravet på samtid är nog det källkritiska begrepp som vi hade störst problem att ta bort. Då en av de teorier vi tar upp är Z-modellen som utvecklades i slutet på 1960-talet kan det tänkas att kritik kan riktas mot detta. För att upplösa de negativa effekter som följer med detta försökte vi att följa upp den utveckling som har skett av modellen samt diskuterat de för- och nackdelar som framförts i olika studier av modellen genom åren.

2.3.3 Kritik av empirisk insamling

Några av nackdelarna med besöksintervjuer är att de är dyra, tar lång tid, stor risk för intervjuareffekter²⁹ samt att det kan vara svårt att få intervjutid³⁰. Vid utformningen av intervjuerna har vi försökt att ta hänsyn till dessa nackdelar i största möjliga mån. Av denna anledning mailade vi ut frågorna i förväg då intervjuerna skulle bli tidseffektiva eftersom respondenterna redan var

²⁹ Dahmström, 2000

³⁰ Eriksson & Wiedersheim-Paul, 1999

förbereda på frågorna. Detta var en fördel både för vår del och för respondenterna då revisorer vid denna tidpunkt har en hektisk tid. Samtliga intervjuer genomfördes så långt som möjligt på samma sätt för att minska risken för intervjuareffekter. Detta innebar att det vid samtliga intervjuer var samma person som ställde frågorna samt att den som skrev svaren gjorde det vid alla intervjuer. Trots att vi i största möjliga mån genomfört intervjuerna på likartat sätt är det ofrånkomligt att det blir skillnad då respondenternas vilja och förmåga att prata fritt om ämnet varierar.

Enligt Dahmström finns det vid besöksintervjuer en risk för prestigebias, det vill säga en risk att respondenten svarar vad som i allmänhet räknas som "rätt svar" vid känsliga frågor. Anledningen till att det uppstår är att respondenten inte är anonym gentemot intervjuaren även om respondenten garanterats ett anonymitetsskydd i själva undersökningen.³¹ Det finns även en risk att intervjuaren tolkar svaren på ett felaktigt sätt³². Denna risk var en av anledningarna till att vi valde att genomföra besöksintervjuer och inte exempelvis telefonintervjuer eftersom båda författarna kunde vara närvarande och aktiva vid utfrågningen. Just telefonintervjuer var en alternativ metod som vi övervägde för att samla in vårt empiriska material. Vi ansåg dock att vi skulle kunna få bättre respons av respondenterna via besök, då vi tror att respondenten anstränger sig något mer när den har intervjuaren framför sig.

Som vi tidigare nämnt använde vi oss av meningskoncentration vid sammanställningen av det empiriska materialet. Genom att använda sig av denna metod finns det en viss risk att material som kan anses betydelsefullt utelämnas. För att motverka detta har vi båda arbetat med materialet. Det var en person som skrev ihop det efter intervjun varefter den andra kompletterade. Vid sammanställningen av det empiriska kapitlet har båda varit närvarande och vi anser därför att vi minimerat risken för att något väsentligt skulle ha utelämnats.

Att vi endast gjort undersökningen i Malmöregionen kan ha fått till följd att vi fått svar som endast gäller för denna region. Då vi inte strävar efter att generalisera vårt resultat anser vi dock inte att detta påverkar vår undersökning.

³¹ Dahmström, 2000

³² Saunders et al, 2000

3.

TEORETISK REFERENSRAM

Detta kapitel presenterar uppsatsens teoretiska referensram. Det är uppbyggt enligt trattmodellen då nyckeltal först behandlas, varefter Altmans Z-modellen beskrivs. Därefter presenteras några andra studier om nyckeltals prognostiseringsförmåga. Detta följs av ett avsnitt om revisorer och revision där det redogörs för vad syftet med revision är, revisionsprocessen och revisorns rättsliga ställning. Här tas även rådgivning och konsultverksamhet upp. Slutligen redogörs för revisorns intressenter.

3.1 Inledning

Ett sätt att förutse finansiell kris är att använda nyckeltal. Man kan titta på och analysera enskilda nyckeltal eller tillämpa någon modell där nyckeltal används i olika kombinationer. Den modell vi använt oss av är Z-modellen som presenterades av Altman 1968. Det har sedan dess och dessförinnan presenterats många studier där nyckeltal används för att förutse finansiell kris exempelvis Beaver 1966, Ohlson 1980 och Zavgren 1985³³. Även Z-modellen finns i flera versioner. När vi skriver Z-modellen så menar vi Altmans Z-modell från 1968, om inget annat anges.

Z-modellen är den modell som är mest citerad i vetenskapliga artiklar och annan litteratur inom området. Än idag forskas det kring denna modell och vi har därför tagit upp några av de nyare studier som gjorts om Z-modellen. Bland annat en studie som gjordes i Örebro 2002 om Z-modellens effektivitet i svenska förhållanden.

Då vi gör denna studie ur ett revisorsperspektiv har vi inkluderat ett avsnitt om revisorer. Där tar vi bland annat upp revisionens syfte, revisionsprocessen och revisorns roll som rådgivare. Detta för att grunda en förståelse för vilken roll revisorn har då ett klientföretag närmar sig en finansiell kris.

3.2 Nyckeltal

Det faktum att individen har en begränsad kapacitet att bearbeta omfattande och detaljerad information har medfört en strävan efter att komprimera och förenkla information i nyckeltal³⁴. Nyckeltal blir en avvägning mellan att sammanfatta information och att fånga de samband som är väsentliga. Nyckeltalsberäkningar bidrar därigenom till att effektivisera informationshanteringen. Enligt Brorström et al har nyckeltal tre huvudsyften: att underlätta diagnosen av en situation, att kontrollera prestationer och att

³³ Skogsvik, 1990

³⁴ Svensson, 2003

främja en bättre planering. Dock är det att mäta företagets ekonomiska ställning och utveckling över tiden som måste anses som nyckeltalens främsta funktion.³⁵

Användning av nyckeltal är vanlig i de flesta företag från börsföretag till små familjeföretag³⁶. Beräkningar av nyckeltal och kombinerade mått är vanligare än någon annan teknik som används som underlag i företagsbedömningar. För jämförelse med andra företag används genomsnittliga branschnyckeltal, men det främsta sättet att upptäcka signaler på att företaget närmar sig en finansiell kris är att analysera trender över tiden inom företaget, vanligen tre till fem år.³⁷

3.2.1 Prognos av finansiell kris med nyckeltal

Att kunna använda redovisningsinformation för att förutse finansiella kriser och framför allt nyckeltals prognostiseringsförmåga av finansiella kriser har alltid varit centrala i den så kallade prediktionsansatsen³⁸. Prediktionsansatsen innebär att fastställa och testa beslutsmodeller som kan användas för att förklara och / eller förutse olika ekonomiska händelser som är viktiga för användare av redovisningsinformation. Det mest använda tillämpningsområdet av prediktionsansatsen är försök att hitta empiriskt bekräftade karakteristiska som skiljer ekonomiskt ansträngda företag från välfungerande företag.³⁹ De tal som räknas fram genom traditionella nyckeltalsberäkningar skiljer sig åt i kris- respektive icke-krisföretag flera år före kriser uppstår. Detta var något forskare redan på 1960-talet kom fram till. Exempel på forskare som påvisat att nyckeltal har bättre prognostiseringsförmåga än slumpen, förutsatt att beslutsfattarna kan utnyttja informationen effektivt, är Beaver 1966 och Skogsvik 1988.⁴⁰

Beaver presenterade 1966 ett av de klassiska verken inom området nyckeltalsanalys och prediktion av finansiell kris. Enligt Altman var det Beavers univariata studie, där ett antal nyckeltal analyserades enskilt som prognosverktyg, som lade grunden för studier som senare följde av Altman och andra forskare.⁴¹ Dessa studier var en fortsättning på tidigare univariata studier och byggde vidare på deras resultat, att nyckeltal har en potentiell prognostiseringsförmåga av finansiella kriser⁴². Beaver visade att det går att förutse en finansiell kris upp till fem år före den inträffar med hjälp av nyckeltalsanalys. Altman kritiserar dock den univariata metoden då den inte tar hänsyn till variabelernas inbördes samband utan fokuserar på enskilda variabelers signaler på förestående problem. Han menar att nyckeltalsanalys som görs på detta sätt kan feltolkas. Ett företag som visar upp en dålig lönsamhet skulle kunna ses som ett potentiellt krisföretag, men om likviditeten är över medel så är situationen kanske inte så allvarlig.⁴³

³⁵ Brorström et al, 1999

³⁶ Engström, 1996

³⁷ Svensson, 2003

³⁸ Englund, 2003

³⁹ Riahi-Belkaoui, 1996

⁴⁰ Svensson, 2003

⁴¹ Altman, 1993

⁴² Heine, 2000

⁴³ Altman, 1968

I forskningen har olika statistiska metoder använts för att ta reda på vilka kombinationer av redovisningsmått som är viktiga för att prognostisera finansiell kris. Linjär multipel diskriminantanalys har varit den vanligaste metoden.⁴⁴ Altman tillämpade den statistiska metoden multipel diskriminantanalys (MDA) för att komma fram till den linjära diskriminantfunktionen (LDF) som utgör Z-modellen. I detta fall användes MDA för att klassificera företag till två på förhandsbestämda kategorier; företag som närmar sig en finansiell kris respektive de som klassificeras som "säkra", det vill säga icke finansiell kris.⁴⁵ I en multivariat modell har man fler än en förklarande variabel, Z-modellen har fem. Det tas i modellen hänsyn till variabelernas inbördes samband och korrelationen dem emellan. En förutsättning är att undersökningsobjekten har karakteristiska (här nyckeltal) som kan kvantifieras för alla objekten i analysen, då avgör MDA vilken vikt (koefficient) varje nyckeltal (variabel) ska ha i förhållande till de andra.⁴⁶ Den linjära diskriminantfunktionen får ner den flerdimensionella bilden av företagen, bestående av fem nyckeltal, till en endimensionell bild, ett så kallat Z-värde, som skiljer de två grupperna maximalt⁴⁷. En fördel med MDA är att flera nyckeltal och samspelet mellan dessa kan beaktas samtidigt⁴⁸.

Beaver var kritisk mot användningen av MDA, samtidigt som de fanns andra som vid denna tidpunkten talade för att försöka tillämpa denna metod, inom området nyckeltals prognostiseringsförmåga, vilket var vad Altman gjorde i Z-modellen⁴⁹.

3.3 Z-modellen

Altman's Z-modell baseras på en multipel diskriminantanalys, som beskrivits ovan, av fem finansiella nyckeltal. Än idag använder forskare såväl som konsulter samma tankesätt och den originalmodell som Altman introducerade 1968.⁵⁰

3.3.1 Utformning av Z-modellen

Modellen utvecklades genom ett urval av (1) 33 konkursmässiga och (2) 33 icke konkursmässiga tillverkande företag mellan åren 1946-1965. Grupp (2) bestod av ett matchat, stratifierat urval till grupp (1) av tillverkande företag med industrigren och storleken på de totala tillgångarna som kontrollvariabler.⁵¹

Altman gjorde en sammanställning av tjugotvå potentiellt användbara variabler för att förutse finansiell kris. Detta på grund av att ett stort antal variabler hade

⁴⁴ Skogsvik, 1988

⁴⁵ Joy & Tollefson, 1975

⁴⁶ Altman, 1968

⁴⁷ Joy & Tollefson, 1975

⁴⁸ Altman, 1968

⁴⁹ Heine, 2000

⁵⁰ Englund, 2003

⁵¹ Altman, 1968

visats vara signifikanta indikatorer på problem inom företag i tidigare studier.⁵² De tjugotvå variablerna valdes inte på någon teoretisk grund utan på basis av deras popularitet i litteraturen och på grundval av Altmans tro om deras potentiella samband med konkurs⁵³. Altman skriver även att han initierade några nya mått i studien. Dessa delades sedan in i följande fem kategorier: likviditet, lönsamhet, hävstångseffekt, betalningsförmåga på lång sikt och aktivitet.⁵⁴ Från Altmans ursprungliga sammanställning av tjugotvå variabler indelade i de fem grupperna kom han, genom MDA, fram till en modell som inkluderar fem nyckeltal och var enligt följande;

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 0,999X_5, \text{ där:}^{55}$$

$X_1 = \text{Rörelsekapital/Totala tillgångar}$

$X_2 = \text{Bibehållna vinster/Totala tillgångar}$

$X_3 = \text{Vinst före räntor och skatt/Totala tillgångar}$

$X_4 = \text{Marknadsvärde på Eget kapital/Bokfört värde av Skulder}$

$X_5 = \text{Försäljningsintäkter/Totala tillgångar}$

$X_1 = \text{Rörelsekapital/Totala tillgångar}$

Detta nyckeltal är ett mått på likvida tillgångar i relation till totala tillgångar. Rörelsekapital definieras som skillnaden mellan omsättningstillgångar och kortfristiga skulder, det vill säga rörelsekapitalet är den del av omsättningstillgångarna som finansieras med eget kapital eller långfristiga skulder. Ett företag som lider av konstant negativt rörelseresultat kommer ha sjunkande omsättningstillgångar i relation till totala tillgångar.⁵⁶ Likviditeten i ett företag är ett mått på betalningsförmåga på kort sikt. För att ett företag skall överleva måste det ha likvida medel till löpande in- och utbetalningar.⁵⁷ Om företaget inte har en tillfredsställande likviditet kan det hamna i en obeståndssituation.⁵⁸

$X_2 = \text{Bibehållna vinster/Totala tillgångar}$

Detta är ett mått på ackumulerad vinst över tiden som Altman benämner som ett nytt mått. Enligt Engström kan man alltid skapa egna nyckeltal. Begränsningarna är enligt honom få bara talen används konsekvent.⁵⁹ I detta nyckeltal beaktas företagets ålder. Ett ungt företag kommer sannolikt ha ett lågt tal då det inte haft tid att bygga upp sin ackumulerade vinst. Det kan därför hävdas att unga företag till viss del diskrimineras i Z-modellen, då dess risk att klassificeras som ett krisföretag är större än för äldre företag. Enligt Altman är detta en bild av verkligheten, då förekomst av misslyckande är betydligt högre under de första åren.⁶⁰ Lönsamhet är en grundförutsättning för ett företags fortlevnad på sikt.

⁵² Altman, 1968

⁵³ Grice & Ingram, 2001

⁵⁴ Altman, 1968

⁵⁵ Engström, 2003

⁵⁶ Altman, 1968,

⁵⁷ Brorström et al, 1999

⁵⁸ Engström, 1996

⁵⁹ Ibid

⁶⁰ Altman, 1968

$$X_3 = \text{Vinst före räntor och skatt} / \text{Totala tillgångar}$$

Detta är ett mått på produktiviteten, på rörelsens intjäningsförmåga, utan hänsyn tagen till hur tillgångar är finansierade eller eventuella skattesatser. Detta mått är enligt Altman särskilt passande för studier som behandlar finansiell kris, eftersom grunden i ett företags existens är att själva rörelsen har en intjäningsförmåga. Bristande betalningsförmåga/insolvens/obestånd i ett konkursperspektiv uppstår när de totala skulderna överstiger en marknadsmässig värdering av företags tillgångar. Vidare ska hänsyn tas till intjäningsförmågan när tillgångar värderas.⁶¹

$$X_4 = \text{Marknadsvärde på Eget kapital} / \text{Bokfört värde av Skulder}$$

Eget kapital mäts genom värdet av alla aktier. Skulder inkluderar både korta och långa. Måttet visar hur mycket ett företags tillgångar kan minska i värde innan skulderna överskrider tillgångarnas värde och företaget blir insolvent. Detta mått tillför en marknadsvärdesdimension till analysen vilket andra studier inom ämnet inte beaktat.⁶² I ett onoterat företag är det ett problem i sig att sätta ett marknadsvärde på aktiekapitalet.

$$X_5 = \text{Försäljningsintäkter} / \text{Totala tillgångar}$$

Detta är ett mått på omsättningshastighet som mäter aktiviteten i företaget. Det är ett nyckeltal som visar försäljningen, det vill säga intjäningsförmåga, i förhållande till företags tillgångar. Det är ett mått på ledningens möjlighet att handla i en konkurrenssituation.⁶³ Ju fler gånger tillgångarna omsätts desto lägre kapital kan man ha. En hög omsättningshastighet gör att man kan ha lägre marginal vilket ökar konkurrenskraften.

Den linjära diskriminantfunktion som dessa nyckeltal utgör är inte en kombination av de nyckeltal som individuellt har högst prognostiseringsförmåga av de tjugotvå som Altman från början hade på sin lista. Det var hela diskriminantfunktioner som testades för att slutligen komma fram till ett resultat av den kombination av nyckeltal som tillsammans hade bästa utfall. Om funktionen hade utgjort en kombination utav nyckeltal som individuellt har den bästa prognostiseringsförmågan hade modellen inte varit någon utveckling av de univariata studier som tidigare genomförts.⁶⁴

3.3.2 Z-modellens bedömningsprocess

För varje företag räknas ett Z-värde som används för att klassificera dem till kris eller icke krisföretag. Ju högre Z-värde desto starkare finansiell ställning har företaget. Företag med ett Z-värde större än 2,99 klassificeras som icke-konkursmässigt, medan företag med ett Z-värde lägre än 1,81 är konkursmässiga. Zonen däremellan (1,81 – 2,99) kallas för gråzon då företag med ett Z-värde i detta spannet är lättare att missklassificera. Utfallet av Altmans modell på det första urvalet visar att modellen förutser rätt i 95 procent av fallen ett år i förväg och sedan 72, 48, 29, respektive 36 procent de påföljande åren om man ser till det totala utfallet. Eftersom modellen är

⁶¹ Altman, 1968

⁶² Ibid

⁶³ Ibid

⁶⁴ Ibid

utvecklad från det första urvalet så blev resultatet av utfallet högt, vilket var förväntat.⁶⁵ När modellen testades på ett hold-out urval från en annan tidsperiod än det första urvalet visade modellen en prognosrelevans på 84 procent ett år i förväg⁶⁶.

I bedömningsprocessen ingår inte bara att kunna prognostisera en finansiell kris, det gäller även att göra rätt bedömning åt båda hållen det vill säga, att prognostisera en förestående finansiell kris likväl som att se att ett företag inte kommer hamna i en finansiell kris. Två klassificeringsfel kan uppstå; typ I-fel, krisföretag klassas som icke-krisföretag och typ II-fel, en felaktig prognostisering av ett företag som inte hamnar i finansiell kris som ett krisföretag⁶⁷.

Man kan även fråga sig vilken precision modellen har att klassificera varje grupp rätt. Det vill säga med vilken precision prognostiserar modellen ett företag som kommer att hamna i en finansiell kris som ett krisföretag och vice versa det vill säga med vilken säkerhet prognostiserar modellen ett företag som klassificeras som säkert som detta? Altmans Z-modell klassificerar med 97 procent säkerhet ett företag som kommer hamna i en finansiell kris och med 94 procent säkerhet ett företag som inte hamnar i en finansiell kris när modellen tillämpas på det första urvalet⁶⁸. Så, klassificering av finansiell kris är något högre än den totala effektiviteten av modellen och klassificeringen av icke finansiell kris är något lägre än modellens totala precision.

3.3.3 Z-modellens tillämpningsområden

Altman föreslog ett antal, både praktiska och teoretiska, tillämpningsområden av Z-modellen 1968. De praktiska användningsområdena som föreslogs var kreditbedömning, som ett hjälpmedel för företagsledningen att göra en intern kontroll av företagets ekonomiska ställning och för att ge riktlinjer vid investeringsbedömning. Teoretiskt skulle modellen kunna användas i val av vad som ska ingå i en effektiv aktieportfölj. Altman säger aldrig att Z-modellen ger en komplett bild av en situation utan förespråkar att den används tillsammans med andra metoder.⁶⁹

Z-modellen har använts i senare forskning för att bedöma företags finansiella ställning i olika industri- och näringsgrenar. Exempel på detta är Chen och Church, 1996; Chen och Wei, 1993; Carcello et al., 1995; Berger et al., 1996; Subramanyan och Wild, 1996. Modellen används än idag i olika affärssituationer, vilka innefattar prediktion av konkurs och andra finansiella kriser. Även investerare använder sig av Z-modellen men då i värdepapper- och portföljanalyser. Modellen har tillämpats av företagsledningar för en intern bedömning av företaget och som ett analysverktyg av revisorer för att bedöma deras klienters förmåga att fortsätta som going concern.⁷⁰

⁶⁵ Altman, 1968

⁶⁶ Grice & Ingram, 2001

⁶⁷ Skogsvik, 1988

⁶⁸ Altman, 1968

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Grice & Ingram, 2001

3.3.4 Kritik mot Z-modellen

Johnsons kritik fokuserar på om modeller som består av enbart nyckeltal kan förutse finansiell kris. Johnson menar att Altman inte bevisar att nyckeltal har prediktionsförmåga utan visar bara att konkursmässiga och icke-konkursmässiga företag har olika nyckeltal. Johnson menar även att Z-modellen bygger på ett ex post resonemang.⁷¹

Joy och Tollefson står för den mest omfattande kritiken av Altmans Z-modell. Altman själv refererar till deras artiklar som "*the articles are must readings*".⁷² Joy och Tollefson kritiserar bland annat Altman för att i Z-modellen testa dess utfall med en hold-out urval från samma tidsperiod som det första urvalet var ifrån det vill säga mellan åren 1946-65, ett så kallat cross-validation test. De hävdar att genom att testa modellen på detta sätt, istället för att testa modellen med en hold-out urval från en senare tidsperiod en så kallad intertemporal-validation test, har Altman gjort en modell för ex post diskrimination istället för en modell för prognoser.⁷³ Ett inter-temporal test krävs dock inte enligt Joy och Tollefson för att en modell ska vara framåtriktad om man kan bevisa att koefficienterna och variablerna i LDF är stationära. När denna kritik presenterades var de inte uppmärksamma på att Altman och McGough hade utfört en inter-temporal validation av Z-modellen 1974 genom att testa modellen på ett urval av företag mellan 1970-73.⁷⁴

Joy och Tollefson riktar även kritik mot att Altman presenterar utfallet av den första analysen tydligare än utfallet vid test på hold-out urvalet då de menar att den informationen inte har något värde⁷⁵. Kritik riktas även mot storleken på urvalsgrupperna. Altman valde i utvecklandet av sin modell att ha urvalsgruppen som bestod av företag i finansiell kris lika stor som det urval som bestod av icke-krisföretag. I verkligheten är det dock färre företag som till sist går i konkurs jämför med antalet fortlevande företag. Joy och Tollefson är, liksom Grice och Ingram, kritiska mot detta tillvägagångssätt då modellen till följd av detta har en benägenhet att underskatta Typ I-fel och överskatta antalet Typ II-fel.⁷⁶

Deakins kritik riktas mot Z-modellens kraftigt avtagande prognosförmåga. Han menar att Z-modellens prognostiseringsförmåga är begränsad då den avtar kraftigt ju fler år före finansiell kris den används. År två till fem före konkurs resulterar Z-modellen i fler missklassificeringar än Beavers univariata modell. Deakin tror därför mer på Beavers modell än Altmans.⁷⁷

⁷¹ Johnson, 1970

⁷² Altman et al., 1981

⁷³ Joy & Tollefson, 1978

⁷⁴ Altman et al., 1981

⁷⁵ Altman et al., 1981

⁷⁶ Joy & Tollefson, 1975

⁷⁷ Deakin, 1972

3.3.5 Fortsatt forskning på Z-modellen

Sedan Altmans originalmodell presenterades 1968, har det inom den fortsatta forskningen skett en utveckling av modellen. Koefficienterna kan variera över tiden och beroende av sammanhang. Ett nyckeltal som är viktigt under en tidsperiod kanske inte är lika viktigt under en annan, likväl som det kan ha en stor vikt i modellen för ett land men inte i ett annat.⁷⁸ Grice och Ingram kom i sin undersökning fram till att modellens prognosförmåga ökar om man omvärderar Z-modellens koefficienter med hjälp av ett urval av företag från en tidsperiod närliggande den man menar att undersöka⁷⁹. Forskningen har även visat att gränsvärdena för Z-värdet i Altmans modell när det föreligger risk eller inte, kan variera. Gränsvärdet kan behöva justeras, ibland uppåt och ibland neråt, beroende på sammanhang.⁸⁰

3.3.5.1 Grice och Ingram 2001

Det faktum att en modell som presenterades på 1960-talet fortfarande idag används både i forskning och i praktiken ledde till att Grice och Ingram valde att undersöka följande:

Är Altmans modell lika användbar för att förutse konkurs under senare år som den var för den tid då den presenterades av Altman?

Är modellen lika användbar för att förutse konkurs för icke-tillverkande företag som för tillverkande?

Är modellen lika användbar för att förutse andra finansiella kriser som den är för att förutse konkurs?⁸¹

Deras urval bestod av 1002 företag, 148 företag i finansiell kris och 854 icke-krisföretag, under perioden 1988 – 1991, för att utvärdera effektiviteten av Altmans originalmodell från 1968. Urvalet inkluderar företag, både tillverkande och icke-tillverkande, som drabbats av finansiella kriser.⁸²

Resultatet av studien visar att Altmans Z-modell förutsedde rätt i 57,8 procent av fallen då hela urvalet var inkluderat. Då urvalet begränsades till de tillverkande företaget förutsåg modellen rätt i 69,1 procent av fallen. Dessa resultat är dock lägre än de resultat Altman fick när han testade modellen (83,5 procent), vilket visar att modellen inte är lika användbar för att förutse finansiell kris nu som då. Resultaten pekar också på att modellen har en högre precision när den appliceras på tillverkande företag än icke-tillverkande företag.⁸³ Beaktas bör dock att Altmans original Z-modell från 1968 gjordes för tillverkande företag⁸⁴.

⁷⁸ Englund, 2003

⁷⁹ Grice & Ingram, 2001

⁸⁰ Englund, 2003

⁸¹ Grice & Ingram, 2001

⁸² Ibid

⁸³ Ibid

⁸⁴ Altman, 1968

3.3.5.2 Ny svensk studie

En svensk studie gjordes vid Örebro Universitet 2002, där Altmans grundmodell testades på 76 svenska företag på börsens O-lista. Med utgångspunkt från data i Affärsdata beräknades de nyckeltal som ingår i modellen för åren 1998 – 2001. Resultatet visar att Altmans modell kunde förutsäga vilka företag som skulle hamna i finansiell kris eller ej i 55,4 – 74,2 procent av fallen ett år i förväg respektive 56,2 – 76 procent två år i förväg. Slutsatsen av studien blev att de nyckeltal som ingår i modellen kan användas för att visa på skillnader mellan företag i finansiell kris och icke-krisföretag två år i förväg. I studien visades även att Z-modellen har signifikant bättre prognosförmåga än slumpmässiga prognoser.⁸⁵

3.4 Andra studier av nyckeltals prognostiseringsförmåga

Många av de mest betydande studier om nyckeltals prognostiseringsförmåga av finansiell kris som gjorts har gemensamma drag. De flesta prognosmodeller har härletts genom användning av paired-sample teknik. En del av urvalet består av data från företag som gått i konkurs och den andra delen av urvalet består av samtida data från företag som inte har gått i konkurs. Redovisningsinformation används i form av nyckeltal och trendanalys.⁸⁶ Detta används för att kunna härleda en formel, antingen baserad på enskilda eller en kombination av nyckeltal, som skiljer mellan företag som senare gick i konkurs och de som fortlevde. För att testa prediktionsförmågan har ett hold-out urval använts.⁸⁷ En gemensam slutsats har varit att redovisningsinformation kan användas för att skilja mellan konkurs och icke konkursmässiga företag. I studier om nyckeltal och dess prognostiseringsförmåga av finansiella kriser har revisorer lyfts fram som en viktig intressent.⁸⁸

3.5 Revisorn och Konsulten

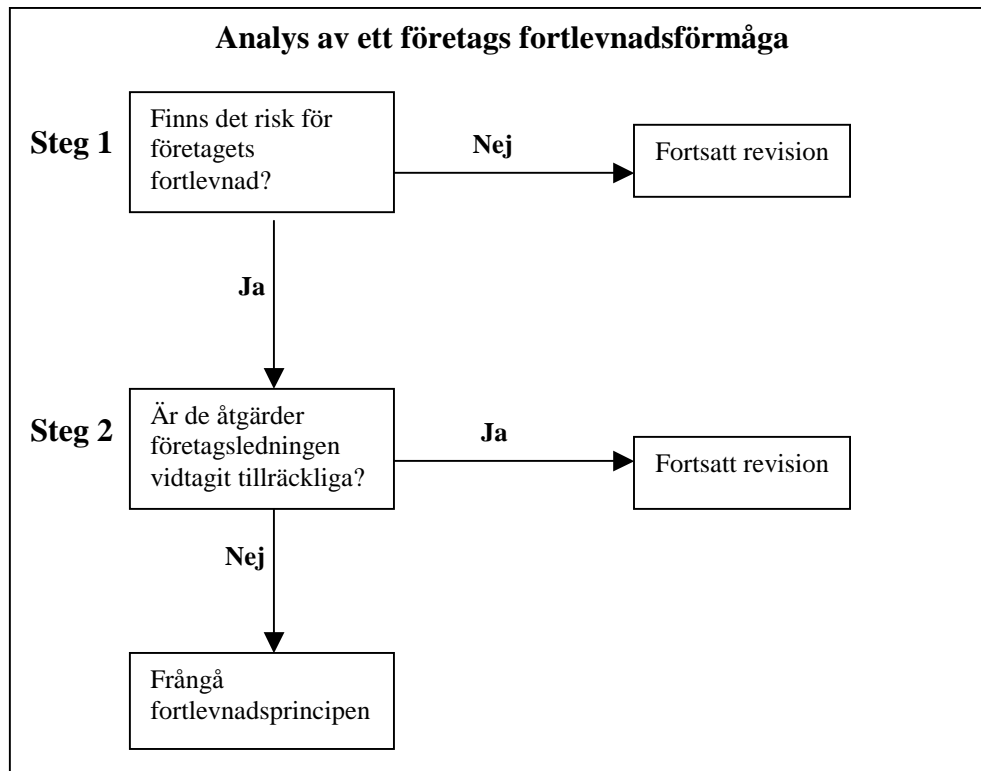
I detta kapitel har tidigare både nyckeltal prognosförmåga och Z-modellen behandlats. Nyckeltals prognosförmåga gör att de bör vara användbara både i ett revisionsperspektiv och i ett konsultperspektiv. För att bättre förstå användbarheten har vi gjort följande modell som behandlar hur revisorn kan ha användning av Z-modellen i en analys av företagets fortlevnadsförmåga. I modellen framgår två av huvudfunktionerna som Z-modellen kan ha för en revisor nämligen förutsägelse av finansiell kris (steg 1) samt analysverktyg för att testa scenarier (steg 2).

⁸⁵ Petterson & Petterson, 2002

⁸⁶ Altman et al., 1981

⁸⁷ Riahi-Belkaoui, 1996

⁸⁸ Englund, 2003

Figur 3:1 *Analys av ett företags analysförmåga* (Modellen bygger på Paquette & Skanders modell i artikeln Using a bankruptcy model in the auditing course: The Evaluation of a company as a going concern.)

I det följande avsnittet behandlas vilket syfte som finns med revision och vad som egentligen ingår i revisions- respektive konsultrollen. För att ytterligare belysa syftet med revision tittar vi även närmare på de intressenter revisorn har och problematiken med förhållandena dem emellan.

3.5.1 Revision

Vad är egentligen revision och varför behövs den? Ordet revision har definierats av många organisationer. Enligt FAR är revision *"att kritiskt granska, bedöma och ge utlåtande om redovisning och förvaltning"*⁸⁹. The American Accounting Association (AAA) uttrycker det som *"att revision är en systematisk process för att objektivt kunna uppnå och utvärdera bevis angående påståenden om ekonomiska händelser och ageranden för att tillförsäkra att dessa händelser överensstämmer med varandra och att sedan presentera resultatet för intresserade användare"* (fritt översatt författarna)⁹⁰.

Vad det gäller syftet med revision så har detta ändrats något över åren. Enligt Flint har syftet från att tidigare ha varit koncentrerat runt att hitta fel och bedrägerier i redovisningen kommit att utvecklas så att det numera mer handlar om att intyga att den information som står i företagets årsredovisning är riktig. Dock finns det mycket som tyder på att syftet med revision inte är så snävt. Exempelvis nämner han att det numera finns olika typer av revision

⁸⁹ FAR, 2002b

⁹⁰ Flint, 1994

som till exempel *”operational audit”* och *”management audit”*. Flint menar även att för att fullt förstå meningen med revision måste man förstå dess dynamiska funktion i samhället. Revision kan ses som ett socialt fenomen som i sig själv inte har något värde utan värdet uppstår i samband med den praktiska användbarheten. Anledningen till att revision finns är att grupper och individer inte själva kan ta fram tillförlitlig information som lever upp till deras behov.⁹¹

I revisionen ingår tre huvudmoment, granskning, rådgivning och rapportering. Vid granskningen görs iakttagelser som skapar ett underlag för beslut samt rådgivning vilket leder till rekommendationer till företaget. Revisionen avslutas med avrapportering i form av en revisionsberättelse till bolagsstämman.⁹²

3.5.2 Revisionsprocessen

Det arbete en revisor lägger ner i revisionsprocessen kan delas in i tre steg, planering, granskning samt rapportering. En revisor kan inte granska varje enskild transaktion så därför krävs en noggrann planering där det utgås ifrån väsentlighet och risk för att bedöma vad som ska granskas. Vid granskningen ska både en granskning av årsredovisningen och en granskning av förvaltningen ske. Granskningen syftar alltså till att fastställa att informationen i årsredovisningen är rättvisande och i enlighet med lagar och god redovisningssed samt att granska styrelsens och VD:s förvaltning. Målet med revisorns granskning är att avge den slutliga avrapporteringen, revisionsberättelsen.⁹³

3.5.3 Revisorns rättsliga ställning

De lagar som reglerar revisorns verksamhet är revisorslagen, aktiebolagslagen och ett antal speciallagstiftningar. Dessa lagar täcker dock inte alla situationer som en revisor kan tänkas hamna i varför de även kompletterats med ett etiskt ramverk. Ramverket består av begreppen god revisorssed, god revisions sed samt god redovisningssed.

I den standardutformning för revisionsberättelsen som FAR ger ut anges det bland annat att det i revisionen ingår att pröva redovisningsprinciperna samt att intyga att årsredovisningen upprättats i enlighet med god redovisningssed i Sverige⁹⁴. Enligt FAR är god redovisningssed *”en rättslig standard som grundas på lag praxis och rekommendationer. Den innebär en skyldighet att följa lagen och de redovisningsprinciper som anges i lagen. Särskild betydelse tillmäts också allmänna råd och rekommendationer av normgivande organ som Redovisningsrådet och BFN”*.

En av de redovisningsprinciper som ska följas enligt lagen är principen om ett företags fortlevnadsförmåga. Enligt redovisningsrådets rekommendation nummer 21 ska ett företag i samband med att de upprättar finansiella rapporter göra en bedömning om de anser att företaget har

⁹¹ Ibid

⁹² Cassel, 1996

⁹³ FAR, 2002a

⁹⁴ FAR, 2002b

fortlevnadsförmåga. Utifrån att företaget har det ska de finansiella rapporterna utarbetas med det som grund. Finns det däremot en avsikt att avveckla företaget eller att verksamheten upphör eller att det inte finns något alternativ till detta måste företaget lämna en upplysning om det. Är det så att de finansiella rapporterna tagits fram utan hänsyn tagen till fortlevnadsprincipen måste företaget ange skälen till att de inte anser att verksamheten kan fortsätta, enligt vilken metod man upprättat rapporterna samt en uppskattning av hur beloppen i rapporterna påverkats av att man inte följt principen. I redovisningsrådets 22:a rekommendation anges det att den tidsram man bör tillämpa när det görs en bedömning av företagets fortlevnadsförmåga *"bör vara minst, men inte begränsas till tolv månader efter balansdagen"*.⁹⁵

Vad det gäller de skadestandsregler som gäller för revisorer gäller de generella reglerna som gäller vid skadeståndskrav och som regleras i § 2:1 skadeståndslagen. Detta innebär att om det kan styrkas att revisorn av vårdslöshet eller i uppsåt vållat en skada blir denna skadeståndsskyldig. Frågan blir då vilka som är skadeståndsberättigade då revisorn vållat skada. Aktieägarna är de enda som uttryckligen i lag är skadeståndsberättigade men utöver dessa kan även andra bli berättigade till skadestånd. I statens utredning inför aktiebolagslagen står det att det är upp till domstolarna i varje enskilt fall att bedöma mot vem ansvaret ska gälla⁹⁶.

3.5.4 Rådgivning

Utöver rollen som granskare ingår det även i revisionen att revisorn fungerar som en rådgivare. Vid rådgivning brukar man skilja på så kallad revisionsnära rådgivning och fristående rådgivning. Med revisionsnära rådgivning menas sådan rådgivning som ingår i revisionsuppdraget medan det med fristående rådgivning menas ren konsultation.⁹⁷ Efter att skandaler som exempelvis ENRON ägt rum har dessa begrepp omtalats mycket då revisorns oberoende ifrågasatts. Det är viktigt att känna till vad som ryms inom ramen för rådgivning och vad som är konsultation. Nedan följer därför en kort beskrivning av begreppen.

3.5.4.1 Revisionsrådgivning

Som tidigare nämnts ingår revisionsrådgivning i revisionsuppdraget och är alltid tillåten. I revisorslagen sägs det att verksamhet är tillåten om den har en naturlig koppling till revisionsverksamheten. Detta uttryck är dock något luddigt och kan behöva en närmare förklaring. I författningskommentaren ges det ett antal exempel på vad som kan anses ha en naturlig koppling till revisionen och bland exemplen hittas rådgivning om redovisning och beskattning samt organisationskonsultationstjänster. Som motiv till att tillåta detta anges att det faller inom revisorns kärnkompetens och att det finns ett

⁹⁵ FAR, 2002a

⁹⁶ SOU 1995:44

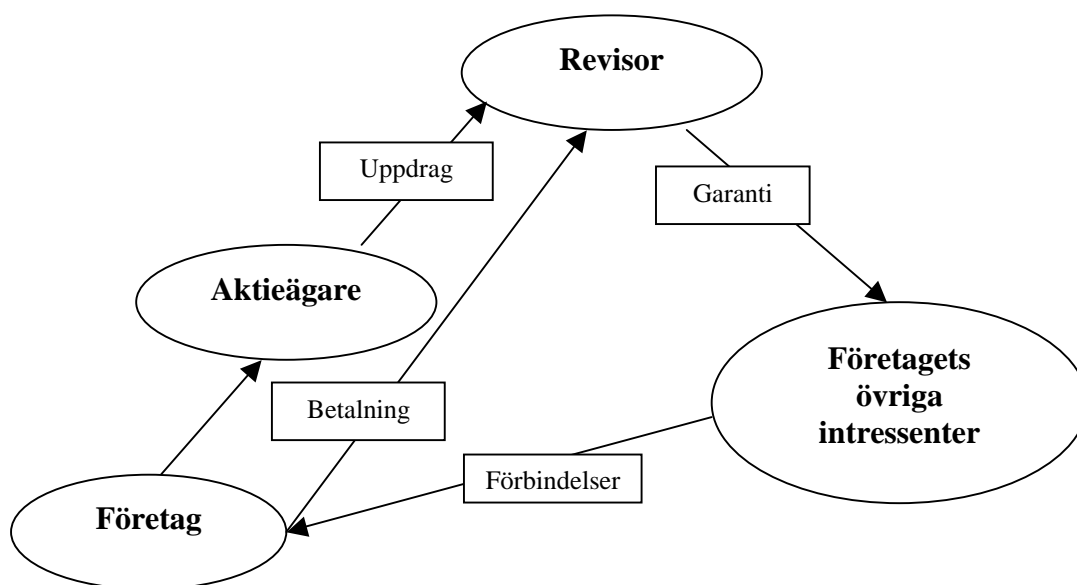
⁹⁷ Jägerhorn, 1981

intresse från samhällets sida att ta tillvara den kompetensen även utanför revisionsverksamheten.⁹⁸

3.5.4.2 Konsultation

Konsultation kan definieras som en serviceverksamhet som erbjuds klienter men som inte ingår i en lagstadgad revisionsverksamhet. Det är ibland svårt att skilja på vad som är revisionsrådgivning och vad som är konsultation. En anledning till detta är att det som menas med revisionsrådgivning ofta övergår till att bli konsultation. Det är därför ett problem att veta hur omfattande ett konsultuppdrag för revisorn måste vara för att det inte längre ska betraktas som en del i revisionsverksamheten och uppfattningarna angående detta varierar.⁹⁹ Revisorn bör utgå ifrån analysmodellen för att bedöma om rådgivningen gått över till konsultation så att den därmed inkräktar på en oberoende revision. Revisorns rådgivning får aldrig hamna i situationen att revisorn kan uppfattas som både förvaltare av företaget och granskare.

3.5.5 Revisorns intressenter

Figur 3:2 Intressentmodell (Egen)

Figuren ovan visar revisorns intressenter och de beroendesamband som finns mellan dem. Ett företag ägs av aktieägarna och det är dessa som enligt 10:8 Aktiebolagslagen utser revisorn vid bolagsstämman. Aktieägarna blir därför de som framförallt har nytta av revisionen men även för företagets övriga intressenter får revisionen betydelse.¹⁰⁰ Förhållandet mellan aktieägarna och

⁹⁸ <<http://www.far.se/doc/Naturlig/doc>>, 20040113

⁹⁹ Langsted, 1999

¹⁰⁰ FAR, 2002b

revisorn kan betecknas som ett agentförhållande¹⁰¹. Situationer där agentförhållande finns innebär att en part, principalen, delegerar arbetsuppgifter till en annan part, agenten, som utför arbetet. Problemet med en agentsituation är att parterna var för sig har privata mål och strävar efter att maximera dessa. Detta innebär att båda parterna kommer att handla efter egenintresse och att målen därför inte helt stämmer överens.¹⁰²

Vad det gäller behovet av redovisningsinformation varierar detta något mellan olika intressentgrupper och även inom dessa, bland annat på grund av att olika användare har olika kunskaper inom redovisning. Falkman¹⁰³ menar, i likhet med Artsberg¹⁰⁴, därför att redovisningsinformation måste om den ska vara användbar, vara relevant och förstälig för alla som vill ta del av den och inte endast för redovisningskunnigt folk. Bland företagets övriga intressenter som är beroende av revisorns arbete hittas därför, förutom aktieägarna, även kreditgivare, leverantörer, kunder, anställda, företagsledning samt stat och kommun¹⁰⁵. För samtliga intressenter handlar det om att den redovisningsinformation ett företag ger ut i form av årsredovisning ligger till grund för beslutet om den relation intressenten har med företaget. Revisorn fungerar därför som en garant för att denna information är korrekt.

¹⁰¹ Schroeder et al., 2001

¹⁰² Jacobsen & Thorsvik, 1998

¹⁰³ Falkman, 2000

¹⁰⁴ Artsberg, 1992

¹⁰⁵ FAR, 2002b

4. EMPIRI

I detta kapitel kommer dels syftet med de frågor som ligger till grund för uppsatsens undersökning att gås igenom och dels kommer resultaten från intervjuerna att presenteras.

4.1 Intervjuer

Vi har valt att vid presentationen av intervjumaterialet redovisa det fråga för fråga. Dock har vi valt att inte redovisa vem som sagt vad utan vi kallar intervjuoffret antingen respondent eller revisor, detta för att upprätthålla anonymitet för respondenterna. Vid presentationen har även syftet med frågorna diskuterats. Frågeformuläret i dess helhet återfinns i bilaga 1.

4.1.1 Bakgrundsfrågor

Fråga 1 och *fråga 2* ställdes som inledande frågor för att få bakgrundsfakta om respondenterna. Frågorna behandlar hur länge respondenterna arbetat som revisorer, vilken titel de har samt vilken typ av företag de jobbar med.

Bland respondenterna återfinns en godkänd och fyra auktoriserade revisorer där antal år inom yrket varierar från åtta till nitton år. Dessa revisorer är verksamma vid fem stora revisionsföretag i Malmöregionen (Deloitte & Touch, Ernst & Young AB, KPMG, SET Auktoriserade Revisorer och Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB). De jobbar med företag i spridda branscher, olika storlekar, kommunala och privata samt noterade och onoterade företag.

4.1.2 Finansiell kris

För att få reda på hur revisorer bevakar ett företags ekonomiska ställning för att i tid upptäcka om ett företag är på väg in i en finansiell kris, var det nödvändigt att veta hur de definierar detta begrepp. Detta var vad som behandlades i *fråga 3*.

Samtliga respondenter var överens om att en del av definitionen av begreppet finansiell kris är att företaget har likviditetsproblem, det vill säga att de inte klarar sina löpande betalningar. En av respondenterna menade att det är finansiell kris även om dessa likviditetsproblem inte är akuta utan bara prognostiserade för framtiden.

En av respondenterna svarade att det utöver likviditetsproblem är tal om finansiell kris om företaget inte har tillräckligt med kapital. Utöver detta gavs även definitionen att det är risk för konkurs för företaget av en av respondenterna. Slutligen var det en av revisorerna som definierade begreppet

som att företaget har en oförmåga att hålla rimliga ekonomiska mål eller att det har resultatproblem.

4.1.3 Revisorns metod för att förutse en finansiell kris

I *fråga 4* frågades det efter om respondenterna ansåg att det finns någon nytta för revisorer att kunna förutspå en finansiell kris.

Samtliga respondenter tyckte att det finns en nytta för revisorer att kunna förutse en finansiell kris i ett klientföretag. Åsikterna om varför det är nyttigt går dock isär något.

Två av respondenterna hänvisar till egennyttan, att det är bra att känna till företaget för att kunna planera granskningen och för att kunna ta ställning till om anmärkning skall göras i revisionsberättelsen.

En annan respondent ser nyttan när en bedömning av företagets fortlevnadsförmåga ska göras.

Resterande två revisorer pekar på att de inte bara fungerar som kontrollanter utan även fungerar som bollplank och för att kunna hjälpa företag måste de kunna förutse en finansiell kris. En av dessa respondenter menade även att nyttan ligger i form av att kunna fakturera företaget i tid även om revisorer har förmånsrätt enligt konkurslagen.

Fråga 5 är en av kärnfrågorna i undersökningen där det frågas efter vilka typer av nyckeltal som används för att förutspå en finansiell kris samt i vilken utsträckning dessa används. Vid formulerandet av frågan utgick vi först och främst ifrån de grupper av nyckeltal som Z-modellen är baserad på. De grupper som denna modell grundar sig på är likviditet, aktivitet inom företaget, lönsamhet, hävstångseffekt och betalningsförmåga på lång sikt. För att inte endast begränsa svaren till dessa kategorier frågade vi även om det var några andra typer av nyckeltal som används. I samband med detta formulerade vi även *fråga 6* som ställdes som en kompletterande fråga till fråga 5. Frågan syftade till att studera om det finns något annat sätt utöver nyckeltalsanalys som används för att bevaka ett företags ekonomiska ställning. Frågan hölls medvetet mycket öppen då vi ville få fram alla sätt som används för att förutspå en finansiell kris.

Svaren på dessa frågor varierade mellan olika revisorer, det enda alla var överens om var att likviditet används för att förutse finansiell kris. I tabellen

nedan följer en sammanställning av svaren på vilka av de kategorier i Z-modellen som används.

Nyckeltal	Antal revisorer
Likviditet	5
Aktivitet inom företaget	4
Lönsamhet	4
Hävstångseffekt	3
Betalningsförmåga på lång sikt	2

Figur 4:1 Förteckning över använda nyckeltal

Vid svaren framkom att det endast var två av revisorerna som tittade på samtliga nyckeltal. Av dessa påpekade dock den ena att man tittar inte på alla i alla situationer utan tar bara de man har nytta av i just den specifika situation som man befinner sig i. Den andra revisorn svarade att lönsamheten i och för sig är viktig men den undersöks endast på lång sikt medan de andra nyckeltalen blir viktigare i samband med finansiell kris. Alla företag som inte går med vinst har problem på lång sikt men att ett företag går med förlust på kort sikt behöver inte betyda att det är på väg in i en finansiell kris. Detta kan istället bero på stora investeringar i samband med expansion.

Som kan utläsas ur tabellen ovan var det även en stor del av revisorerna som tittar på aktivitet inom företaget samt lönsamhet (fyra av fem) medan endast tre stycken undersökte skuldsättningsgraden och två stycken betalningsförmågan på lång sikt.

Det som framkom av intervjuerna var att även om alla revisorer tittade på likviditet var det ingen som gjorde det med hjälp av nyckeltal utan de ser direkt i balansräkningen om det "finns pengar på kontot". En av respondenterna menade att nyckeltalsanalys inte används över huvud taget för att förutspå något utan kommer endast in i efterhand som en hjälp att analysera varför något hänt. Vad det gäller att förutspå finansiell kris menade respondenten att det ofta används enklare metoder i praktiken än det som anges i litteraturen. En annan revisor påpekade att nyckeltal alltid sätts i relation till något annat för att det ska ha ett värde. Denna revisor menade även att det är svårt att sätta ett bestämt mått på vad som är ett bra värde på ett nyckeltal och att det därför är bättre att ha en korridor för nyckeltalen som om de håller sig inom denna anger att de är bra.

Vad det gäller andra nyckeltal utöver de grupper som Z-modellen bygger på samt andra metoder för att utvärdera om ett företag är på väg in i en finansiell kris, kom alla respondenterna med varierande information.

Samtliga respondenter var överens om att nyckeltalen som är viktiga varierar från bransch till bransch och att det är viktigt att även titta på branschinriktade nyckeltal och nyckeltal som företaget själv använder.

En av revisorerna sa att ett nyckeltal bara är en siffra som är resultatet av något som har hänt. Om nyckeltalen är dåliga beror det på något. Han menade att

det viktiga är att titta på de faktorer som ligger bakom dessa siffror. Han nämnde att i vissa fall är det av stor vikt att titta på utvecklingen av lagen inom till exempel miljö- och arbetslagstiftning. Detta för att förändringar inom dessa områden kan vara avgörande för företagets produkter och därmed framtida lönsamhet. Samma respondent svarade även att det normalt i revision ingår ett antal lättuträknade nyckeltal som analyseras samt att man utnyttjar bevakningsföretag för att få rapporter om det händer något speciellt inom de företag man reviderar. Genom ett bevakningsföretag får man snabbt reda på till exempel om företaget har betalningsanmärkningar.

En annan revisor menade att nyckeltal inte används i första hand utan att det i första hand tittas på andra faktorer som orderingång eller vikande försäljning. Liksom en annan respondent pekade denna revisor på att det inom vissa branscher syns ganska snabbt i leverantörsreskontra om företaget börjar få problem att betala sina skulder. De svarade även att kundreskontran kan vara till hjälp för att se hur stor andel som går till inkasso samt antal kundförluster vilket även det kan tyda på problem för företaget.

Slutligen var det en respondent som menade att om en tät kontakt uppehålls med klienten kommer inte en finansiell kris som en överraskning utan företaget berättar om det råkat i ekonomiska besvär.

Fråga 7 undersöker om det sätt som revisorn utvärderar om ett företag är på väg in i en finansiell kris är generella för hela företaget eller om varje revisor har sin egen metod. Frågan ställdes för att vi skulle kunna dra slutsatser om huruvida de metoder vi fick fram används generellt på revisionsbyråer eller om de var unika för de revisorer vi intervjuade.

Av svaren vi fick visade det sig att de flesta revisorer, tre av fem, ansåg att de metoder som användes är generella då de är ganska allmänna. Metoderna skiljer sig något från person till person men i det stora hela är de desamma. Anledningar som nämndes till varför de skiljer sig åt angavs vara att man färgas av den revisor som varit mentor, att alla människor prioriterar olika samt att det beror på hur analytisk man är som person.

En av revisorerna svarade att var och en har sitt eget sätt och att det inte finns någon generell mall för hur utvärderingen ska ske.

Den femte respondenten menade att det finns inga byrågemensamma analysmodeller men hänvisade till generella mallar som exempelvis SAF:s "*se om ditt företag*". Respondenten menade att den efter en viss branschanpassning gör en analys efter eget huvud.

Då vi även var intresserade av att veta om den metod för utvärdering våra respondenter använder kan användas på alla sorters företag oberoende av bransch och storlek på företaget frågade vi efter detta i *fråga 8*.

Fyra av fem respondenter var överens om att verktygen för utvärdering skiljer sig åt både beroende på storlek och bransch. En av respondenterna svarade att olikheterna finns beroende på att olika företag har olika typer av verksamheter och kapitalstruktur. Respondenten menade även att behovet av likviditet

skiftar och företagen är olika konjunktur känsliga beroende på bransch. Detta medför att prioriteringarna ligger på olika saker i olika företag vad det gäller revisionen. Som exempel svarade en respondent att bostadsföretag är mycket beroende av räntan och att man vid revision av ett sådant företag utvärderar vad detta har för effekt. I ett företag med annan verksamhet blir inte räntan lika viktig utan tyngdpunkten ligger på annat. Enligt denna respondent handlar det om att förstå verksamheten som ska revideras. Två av respondenterna menade att det är lättare att utvärdera med hjälp av nyckeltal i större företag än i mindre då enskilda händelser får så stor effekt på nyckeltalen i små företag. En av dessa respondenter gav som exempel att i mindre företag läggs det större vikt på exempelvis orderingång.

Den femte respondenten menade att det är samma övergripande tecken om ett företag är på väg in i finansiell kris oberoende av storlek och bransch och att samma analysmetod därför kan användas. Respondenten påpekade dock, i enlighet med övriga revisorer, att det naturligtvis finns vissa faktorer som är specifika för vissa branscher.

4.1.4 Åtgärder revisorer vidtar vid finansiell kris

I *fråga 9* frågades om respondenterna ger råd till företag som befinner sig i kris angående hur tillgångarna bör finansieras. Då dessa råd skulle kunna påverka ganska många av nyckeltalen ansåg vi frågan befogad att ställa. Frågan utvecklades under intervjuerna till att även behandla råd till klienter i allmänhet.

Samtliga respondenter var överens om att rådgivning angående hur tillgångar bör finansieras ligger utanför revisorsrollen. Fyra av dem svarade att de inte ger rådgivning alls utöver upplysningar kring reglerna i aktiebolagslagens 13:e kapitel. En av respondenterna uttryckte det som att de kan vara bollplank och diskussionspartner men inte rådgivare. En annan påpekade att man tidigare varit mer beredd att ge råd till företag men att skillnaden mellan de som driver företaget och revisorn nu blivit tydligare. Det påpekades även av en annan respondent att det är viktigt att inte gå över gränsen för revisorns roll för då kan man bli anmäld till revisorsnämnden. Denna respondent svarade även att upplysningar lämnas kring vilka regler som gäller angående skatt.

Den femte respondenten menade att de inte bara är revisorer utan att de är konsulter också. I konsultrollen har de ofta diskussioner med företagare och då framförallt mindre företag som inte själva har någon ekonomutbildad ekonomistab. I revisorsrollen menade denna respondent, liksom övriga respondenter, att upplysningar kring aktiebolagslagens regler ska lämnas. Utöver detta menade respondenten att en del upplysningar lämnas i samband med att kontrollbalansräkning upprättas men att det oftast är för sent att få företaget på rätt spår igen. Upplysningarna kan då bland annat gälla olika finansieringsalternativ exempelvis koncernbidrag och emissioner vilket även en av de andra respondenterna svarat.

Fråga 10 undersökte om revisorerna genomför några åtgärder och när dessa åtgärder i så fall sätts in. Syftet med frågan var dels att få fram vilka åtgärder

som genomförs och dels för att se hur dessa stämde in med fråga 4, det vill säga vilken nytta en revisor har av att kunna förutspå en finansiell kris.

Fyra av respondenterna svarade att åtgärder i form av PM som skickas till företaget eller ökade diskussioner sätts in. Vad det gäller val mellan PM och muntlig diskussion påpekar en av respondenterna att vid en eventuell skadeståndssituation är det bra att ha allt på papper. Vid konkurs blir PM officiella och det underlättar då bevisning om det är skriftligt och skadeståndssituation uppstår. En av de fyra respondenterna menar att revisionen av företaget blir mer omfattande, det begärs löpande in styrelseprotokoll, företagets leverantörer och kunder kontaktas, kontakt tas med en annan revisor för second opinion och man begär råd ifrån rättsfallsavdelningen inom revisionsföretaget.

En annan respondent svarade att det är viktigt att lyfta informationen så att den går upp till styrelsenivå.

Två av respondenterna svarade även att åtgärder i form av information om reglerna i aktiebolagslagens 13:e kapitel lämnas till företaget. En av dessa respondenterna svarade att upplysningar även lämnas angående i vilken ordning leverantörer bör prioriteras.

4.1.5 Skyldighet gentemot företagets intressenter

I *fråga 11* frågades det efter om respondenterna ansåg att revisorer har någon skyldighet gentemot företagets intressenter angående information om finansiella kriser. Även denna fråga ställdes i syfte om att beroende på om de anser sig ha någon skyldighet eller inte påverkar detta nyttan av att kunna förutspå en finansiell kris.

Samtliga respondenter ansåg att den enda skyldighet revisorer har angående information gentemot företagets intressenter är att göra anmärkning i revisionsberättelsen om felaktigheter föreligger. Två av respondenterna påpekade att anmärkningsskyldigheten kvarstår ända tills revisionsberättelsen är påskriven, det vill säga någon gång i april/maj. Tre av revisorerna hänvisade till att tystnadsplikten gör att information till intressenterna inte kan lämnas. En påpekade att ansvaret för att informera intressenterna ligger på styrelsen för företaget.

Två av respondenterna pratade även om skadeståndsansvar och den ansvarsförsäkring som alla revisorer är skyldiga att teckna. Om inte revisorerna gör en lagligt sett tillfredsställande revision samt anmärker på det som bör anmärkas på i revisionsberättelsen kan de bli skadeståndsskyldiga gentemot företagets övriga intressenter. På liknande sätt kan revisorerna bli skadeståndsskyldiga gentemot företaget om de gör en anmärkning som visar sig felaktig och som därigenom skadar företaget.

4.1.6 Z-modellen

Vad det gäller *fråga 12* och *fråga 13* berörde dessa om revisorerna känner till Z-modellen, om de vet hur den fungerar och om de någon gång använt sig av den.

Av svaren som gavs på dessa frågor framkom det att det endast var en revisor som kände till modellen och då endast teoretiskt. Denna respondent menade dock att en sådan viktning av nyckeltal som görs i Z-modellen inte är möjlig i praktiken eftersom olika nyckeltal har olika vikt i olika situationer.

För de respondenter som inte kände till Z-modellen berättade vi om den och hur den fungerar. Detta resulterade i att ytterligare en revisor kände igen modellen. Även denna revisor var något kritiskt inställd då respondenten ansåg att revisorer inte kommer ifråga förrän i samband med kontrollbalansräkningen, och då finns det inte längre någon nytta med Z-modellen. I likhet med en annan revisor ansåg denna respondent att det verkar för komplicerat att göra en löpande analys av ett företag med hjälp av Z-modellen. Respondenten menade att det i så fall finns enklare modeller exempelvis Du Pont. Vidare menade respondenten att när det görs en analys med hjälp av nyckeltal bygger detta på historiska utfall varför en modell som Z-modellen endast borde vara aktuell för att analysera ett visst utfall i efterhand alltså inte som en prognostiseringsmodell.

Av de revisorer som inte kände till Z-modellen före intervjun var det en som kommenterade att den inte tar hänsyn till mjuka värden som till exempel om en betydelsefull medarbetare slutar eller om personalen inte mår bra. Dock påpekade denna revisor att alla modeller som fungerar är bra. En annan av dessa revisorer hänvisade till ett konsultverktyg som används av konsulterna inom dennes revisionsfirma. Detta verktyg fungerade som ett varningssystem för olika saker och han menade därför att det finns vissa likheter med Z-modellen. Den tredje respondenten som inte kände till modellen innan ansåg att den verkade användbar ur ett going concern perspektiv.

5. ANALYS

I det här kapitlet analyseras det fram slutsatser med koppling mellan den teori vi funnit samt det empiriska materialet vi samlat in.

5.1 Finansiell kris

I inledningen till detta arbete konstaterade vi att det finns många olika sätt som finansiell kris kan definieras på. Den definition vi själva ställde upp utgick ifrån vad vi innan undersökningen genomfördes hade för uppfattning om finansiell kris och nyttan som finns för en revisor att kunna förutspå en sådan. Definitionen vi gav var ganska bred då vi ansåg att en revisor vill kunna förutspå en kris så tidigt som möjligt för att kunna uppmärksamma företaget på detta. Detta gjorde att vi inte bara tog med likviditetsproblem som en punkt utan även allt som tyder på att det går sämre för företaget och leder till att det inte når upp till sina ekonomiska mål.

Genom de svar vi erhöll vid intervjuerna visade det sig att alla revisorer var överens om att finansiell kris innebär att företaget har problem med likviditeten. En gick till och med så långt att den sa att en definition på finansiell kris är att det föreligger en risk för konkurs. Det var egentligen bara en av revisorerna som var inne på samma spår som vi nämligen att företaget har en oförmåga att nå upp till sina ekonomiska mål.

Varför föreligger denna skillnad i definition av finansiell kris? När det gäller definitioner formuleras dessa ofta utifrån den nytta man själv upplever och mycket riktigt anser vi att en del av skillnaden ligger häri. Vad varje individ definierar som finansiell kris kan vara beroende av deras egen riskbenägenhet. Med det menar vi att det inte finns en generell gräns för när finansiell kris inträffar, utan det finns olika grader av finansiella problem och när dessa problem övergår i en kris är en subjektiv bedömning. Det visade sig vid intervjuerna att den nytta revisorerna upplever sig ha av att kunna förutspå en finansiell kris skiftade något. Två av revisorerna ansåg att det endast föreligger en egennytta i form av att om man kan förutspå det kan en bättre revision göras. Om nyttan enbart ligger i egennytta blir inte nödvändigheten att kunna förutspå det lika stor som om man anser att det är ens skyldighet gentemot en klient. Definitionen av ordet behöver därför inte heller bli lika bred. Utöver dessa revisorer var det två stycken som ansåg att nyttan av att kunna förutspå en finansiell kris ligger i att man som revisor även agerar bollplank och diskussionspartner och för att kunna vara en bra sådan underlättar det om en finansiell kris kan förutspås. Dock vill vi påpeka, i enlighet med Langsted¹⁰⁶, att det är svårt att dra en gräns mellan att vara revisor och diskussionspartner och ändå vara oberoende, en diskussion vi kommer till att komma till senare i denna analys (se 5.4 Skyldighet gentemot företagets intressenter). Då det enligt FAR ingår i revisorns uppgift att pröva redovisningsprinciperna¹⁰⁷, trodde vi

¹⁰⁶ Langsted, 1999

¹⁰⁷ FAR, 2002b

att fler skulle svara att det fanns en nytta på grund av det. Vad det gäller principen om fortlevnad bör, enligt redovisningsrådets 22:a rekommendation, en bedömning göras på minst tolv månader efter balansdagen¹⁰⁸. Detta innebär att vi anser att det finns en nytta för en revisor att kunna förutse en finansiell kris då en sådan radikalt kan förändra ett företags fortlevnadsförmåga. Dock var det endast en revisor som såg nyttan ur ett fortlevnadsperspektiv.

När vi analyserade de svar vi fått in kom vi fram till att nyttan med att kunna förutse en finansiell kris för revisorer kan delas in i två delar. Den första delen handlar om nyttan ur ett revisionsperspektiv där revisorn prövar fortlevnadsprincipen och ger viss rådgivning. Den andra delen handlar om nyttan ur ett konsultperspektiv där revisorn måste ha ett längre perspektiv. Om man delar in nyttan på detta sätt bör även definitionen anpassas vilket leder till att vi istället för den definitionen vi ställde upp före undersökningen nu är benägna att göra två definitioner.

Definition nummer ett utgår ifrån revisionsperspektivet och lyder:

Med finansiell kris menas ett företag som har likviditetsproblem.

Denna definition blir ganska kortsiktig och stämmer överens med den tolkning av begreppet som våra respondenter gjorde. Anledningen är att vi anser att det längsta perspektiv en revisor behöver ha i denna fråga är cirka ett år framåt från balansdagen då detta är den tid de behöver för att bedöma fortlevnaden. Om ett företag går i konkurs inom ett år efter balansdagen tror vi att det redan har likviditetsproblem vid balansdagen och då räcker den definition vi valt att kalla nummer ett.

Definition nummer två utgår ifrån ett konsultperspektiv och lyder:

Med finansiell kris menas att företaget inte når upp till sina ekonomiska mål.

Denna definition är i princip den definition på finansiell kris som vi satte upp från början. Anledningen till att vi valt denna breda definition är att vi anser att revisorn får ett större ansvar gentemot företagets framgång då den är anlita som konsult. Ett större ansvar innebär att de behöver veta om krisen tidigare då de nu ansvarar för rådgivningen. För att råden ska hinna få någon effekt måste de komma tidigt varför definitionen måste innehålla en indikator som verkar på lång sikt.

5.2 Revisorns metod för att förutse en finansiell kris

Enligt Brorström et al finns det tre syften med att göra en nyckeltalsanalys av ett företag, det underlättar diagnosen av en situation, det gör det enkelt att kontrollera prestationer samt att den främjar en bättre planering¹⁰⁹. Att den underlättar diagnosen av en situation är det syftet vi främst anser att den får i samband med att en finansiell kris ska förutspås. Det visade sig dock i vår

¹⁰⁸ FAR 2002a

¹⁰⁹ Brorström et al, 1999

undersökning att revisorer inte tittade enbart på nyckeltalsanalys för att göra sina bedömningar utan använde sig även av andra metoder.

5.2.1 Nyckeltal

De grupper av nyckeltal som Altman ställde upp i sin Z-modell i slutet på 60-talet visade sig vara användbara än idag enligt de respondenter som vi intervjuat. Av de fem grupper som Altman använde, likviditet, lönsamhet, skuldsättningsgrad, betalningsförmåga på lång sikt samt aktivitet inom företaget¹¹⁰, används alla av minst två revisorer för att förutse finansiell kris. Likviditet är det nyckeltal som alla intervjuade revisorer tittar på. Anledningen till detta anser vi vara att det sista steget i finansiell kris, innan konkurs, handlar om att företaget inte kan klara av sina löpande skulder, med andra ord att de inte har några pengar. Likviditeten blir därför det nyckeltal som på ett mycket direkt sätt visar på att något är fel. De två grupper av nyckeltal som de flesta revisorer tittar på, fyra av fem, är lönsamhet och aktivitet inom företaget. Med hjälp av dessa nyckeltal kan en revisor få indikatorer ganska tidigt på att det börjar gå utför. Både lönsamhet och aktivitet inom företaget är nyckeltal som kan påvisa att något är fel långt innan det börjar ge utslag på likviditeten. Genom att titta på dessa tre nyckeltal ihop anser vi att det finns en god chans att förutspå en finansiell kris på halvkort sikt. Den definition som samtliga revisorer gav på finansiell kris var att företaget har likviditetsproblem och med tanke på denna definition är det därför föga förvånande att det är just likviditet, aktivitet inom företaget och lönsamhet som används mest då dessa kan ses på kort sikt. Definieras begreppet som problem med likviditet eller till och med risk för konkurs innebär det att företaget har stora problem och är inne i en djup finansiell kris. För att förutse detta stadium behövs då inte längre sikt än den som fås genom dessa nyckeltal.

De två återstående grupperna av nyckeltal som Altman har med i sin modell, hävstångseffekt och betalningsförmåga på lång sikt, är nyckeltal som indikerar problem men på mycket lång sikt jämfört med de övriga nyckeltalen. De används inte i så hög grad av de revisorer vi intervjuat men de gör Altmans modell komplett. Skillnaden mellan hur Altman ser på finansiell kris och hur revisorerna ser på finansiell kris kommer här till sin spets. I Altmans fall intar han ett femårsperspektiv medan revisorer ser nyttan med att förutspå en finansiell kris på mycket kortare sikt. Det blir därför naturligt att i modellen inkludera nyckeltal som ger en långsiktig bild av företaget. Dock vill vi påpeka att Altmans modell har bäst prognosförmåga om man endast tittar på ett till två år framåt i tiden och att det visar på att de fem nyckeltalen i kombination med varandra har en bra prognosförmåga på kortare sikt, mer om detta senare (se 5.5.1 Användningsområde)

5.2.2 Andra indikatorer

Vad samtliga revisorer påpekade var att det inte enbart går att titta på nyckeltal för att förutspå finansiell kris utan en analys av nyckeltal måste kompletteras med andra indikatorer. Detta påpekar även Altman, då han anser att modellen

¹¹⁰ Altman, 1968

bör användas i kombination med andra metoder för att ge en komplett bild (se 3.3.3 Z-modellens tillämpningsområden). Om man kan hitta en prognosmodell där nyckeltal ingår, som Z-modellen, som fungerar både i teorin och praktiken och som revisorer känner en tillförlitlighet till skulle en modell kunna ta analysen ett steg längre då den är en förlängning av nyckeltalsanalys.

Vad olika revisorer kompletterar med visade sig i undersökningen vara ganska varierande dock menade samtliga att det var både mycket branschberoende och specifikt i varje enskild situation. Att revisorerna inte visade sig ha så stor tilltro till nyckeltal och att de använde dem i så liten utsträckning kom lite som en överraskning för oss. Vi är dock själva medvetna om vissa av de begränsningar som nyckeltal kan ha. Ett exempel på detta är att enskilda händelser i mindre företag kan få mycket stor effekt på nyckeltalen vilket gör att en nyckeltalsanalys kan variera så mycket från dag till dag att det är svårt att dra några slutsatser utifrån materialet. Vi anser även att ett annat problem med nyckeltalsanalys är att det bygger på att den redovisning som det utgås ifrån ger en rättvisande bild av företaget. När ett företag är inne i eller på väg in i en finansiell kris tror vi att risken är större att den redovisning ett företag lämnar ifrån sig inte är den mest rättvisande. Dock tror vi att detta upptäcks vid en revision så att den slutprodukt som kommer ut när revisorerna granskat klart och gjort sina anmärkningar ger en rättvisande bild och därmed även fungerar som underlag för en nyckeltalsanalys. Eftersom de metoder som revisorerna använder sig av varierar från revisor till revisor blir bedömningen mycket subjektiv och om samma företag skulle revideras av olika revisorer är det därför möjligt att de skulle komma fram till olika svar.

Vi frågar oss lite om var revisorn får signalen om denne inte tittar på nyckeltal? En tanke vi fick är om vissa av de saker som respondenterna säger sig använda men inte refererar till som nyckeltal skulle kunna ses som nyckeltal. Andra indikatorer som respondenterna sa sig titta på är exempelvis vikande orderingång, vikande försäljning och antal kundförluster. Enligt Engström får man konstruera egna nyckeltal så länge de används konsekvent¹¹¹. I praktiken skulle man kunna säga att dessa indikatorer fungerar som nyckeltal, i alla fall förenklade sådana då man kollar på trender över tiden för dessa indikatorer. Frågan är om man kan gå så långt så att man säger att dessa indikatorer är nyckeltal, det är kanske snarare så att dessa indikatorer är faktorer som påverkar nyckeltalen. En av respondenterna diskuterade en del kring detta, att det är faktorerna som påverkar nyckeltalen som man måste titta på. Han menade att ett tal i sig självt inte säger något utan man måste sätta det i relation till något. Anses dessa indikatorer vara nyckeltal kan det konstateras att stor del av deras analys bygger på nyckeltal även om de själva inte definierar det så.

5.3 Åtgärder revisorer vidtar vid finansiell kris

En av revisorerna i vår undersökning påpekade att revisionen när ett företag befinner sig i finansiell kris blir mer omfattande. Det är inte så svårt att se kopplingen mellan detta och att revisorerna har ett skadeståndsansvar, vilket

¹¹¹ Engström, 1996

flera av respondenterna påpekade. De åtgärder som respondenterna svarade att de sätter in är i form av PM och ökade diskussioner med företagen. Om ett företag skulle gå i konkurs övergår de PM som revisorerna skickat till företaget från att vara interna till att bli offentliga. Om det visar sig att revisorerna inte gjort alla påpekanden de borde gjort kan de bli skadeståndsskyldiga gentemot övriga intressenter¹¹². Detsamma gäller om påpekande borde gjorts i revisionsberättelsen men inte har gjorts. Eftersom skadeståndskraven även kan vara riktade på andra hållet det vill säga att en anmärkning görs i revisionsberättelsen som inte visar sig riktig kan skadeståndskrav komma ifråga från företagets sida. Trots att skadeståndskraven riktar sig åt båda håll tror vi att en revisor hellre friar än faller när det gäller att anmärka i revisionsberättelsen. Dels grundar vi detta på att en anmärkning i ett företags revisionsberättelse kan få långtgående konsekvenser för ett företag då en anmärkning betraktas som mycket allvarligt i intressenternas ögon. En anmärkning kan därför få till följd att företaget hamnar ryktemässigt i mycket stora problem något som är svårt att bygga upp igen. Dels grundar vi det på att företagen är revisorernas levebröd och om det är en intäktsmässigt stor kund ligger det nog nära till hands att fria istället för att fälla då gränsfall uppstår. Denna risk anser vi dock vara större i mindre revisionsbyråer med färre kunder där beroendesambandet är större än i de revisionsbyråer vi varit i kontakt med.

De regler som finns angående vad som räknas som revisionsrådgivning och konsultation (se avsnitt 3.5.4 Rådgivning) blir mycket aktuella när åtgärder och rådgivning vid finansiell kris diskuteras. En anledning till detta är att det kanske är när ett företag väl befinner sig i finansiell kris som behovet av hjälp utifrån är som störst och det är förmodligen vid denna tidpunkt som revisorer har flest rekommendationer om åtgärder till företaget. I vår undersökning visade det sig dock att de flesta revisorer, fyra av fem, ansåg att den enda åtgärd de genomförde var att de gav företaget information om reglerna i aktiebolagslagens 13:e kapitel, det vill säga reglerna angående kontrollbalansräkning med mera. I revisorslagen anges det att verksamhet är tillåten om den har en naturlig koppling till revisionsverksamheten¹¹³. Då vi utifrån de exempel FAR nämner (se avsnitt 3.5.4 Rådgivning) anser att det måste finnas ganska många åtgärder som kan anses ha en naturlig koppling till revisionsverksamheten och därmed inte påverka revisorns oberoende roll förvånade resultatet något. Eftersom reglerna angående vad som räknas som revisionsrådgivning trots allt medger en del rådgivning borde kanske den nytta som vi diskuterat ovan för en revisor att upptäcka en finansiell kris komma lite tidigare än när företaget har akuta likvida problem.

Det ligger i alla parter intresse att genomföra åtgärder som skulle kunna leda till att företaget inte går i konkurs. Huruvida revisorer blivit påverkade av skandaler som ENRON är svårt att säga men det är inte svårt att tro att även svenska revisorer blivit försiktigare att ge råd även om vi inte har samma regler angående revision i Sverige som i USA. Folk har fått upp ögonen för denna diskussion och vi tror därför att revisorer har blivit mer försiktiga i sin rådgivning.

¹¹² SOU 1995:44

¹¹³ <<http://www.far.se/doc/Naturlig/doc>>, 20040113

5.4 Skyldighet gentemot företagets intressenter

Ett sätt att se på revision är att den är ett sätt att skydda intressenterna som inte har samma insyn i företagets verksamhet. Revisionen i sig har inget värde utan det är först när man tar hänsyn till dess praktiska användbarhet som den får ett värde¹¹⁴. Revisorn blir en oberoende part som verkar som en garant för att den information som företaget ger ut i form av årsredovisning ger en rättvisande bild av företaget. Att revisorn kan hålla sig oberoende blir därför ett grundläggande kriterium för att alla intressenter ska kunna känna tillförlitlighet till revisorns arbete. Hur oberoende är då revisorn? Det finns ett grundläggande problem som illustrerats i figur 3:2 nämligen att revisorn arbetar på uppdrag av aktieägarna men får betalningen ifrån företaget. Detta gör att de problem som illustreras med agentteorin aktualiseras. Om man utgår ifrån att samtliga parter endast ser till att maximera sin egen nytta stöter principalen, det vill säga aktieägarna, på problem då revisorn maximerar sin egen nytta genom att garantera intäktssflödet. Detta kan få till följd att det som rapporteras till aktieägarna inte blir den sanna bilden i alla lägen och att revisionen därför mister sitt oberoende. För att undvika detta finns dock regler som exempelvis analysmodellen för att säkerställa att revisorn inte tar ett uppdrag om oberoendet kan ifrågasättas. Revisorn kan även få reprimander och tilldömas böter från revisorsnämnden om reglerna inte följs vilket borde enligt oss minska risken som finns i ett agentförhållande.

När vi frågade respondenterna om vilka skyldigheter de ansåg sig ha gentemot företagets intressenter svarade de att den enda skyldigheten var att ge korrekt information i form av revisionsberättelsen. De pekade även på det faktum att de kan bli skadeståndsskyldiga om de inte gjort någon anmärkning på något de borde anmärkt på, det vill säga revisorn såg eller borde ha sett och därför borde informerat om i revisionsberättelsen.

En av respondenterna sa att övriga intressenter tycker att det är revisorernas ansvar att informera dem om en förestående finansiell kris. Detta förväntningsgap, det vill säga skillnaden mellan vad intressenterna förväntar sig av revisionen och revisorns plikter, pekar på att revisorns uppgift inte är helt klar bland de som använder sig av de reviderade rapporterna. Om detta gap blir för stort kan det påverka trovärdigheten för revisorn till det negativa. Det är viktigt att komma ihåg att revisorn när den påtecknar revisionsberättelsen inte garanterar att allt är rätt utan endast garanterar att de gjort en revision utifrån väsentlighet och risk.

5.5 Z-modellen

Det visade sig i vår undersökning att revisorerna inte har någon väldefinierad metod för att förutse en finansiell kris. Detta tyder, enligt oss, på att det revisorerna inte anser att det ligger inom deras arbetsområde. Som vi diskuterat tidigare kan det dock ifrågasättas om de inte deras arbetsuppgift trots att det formellt sett kanske inte ligger inom deras ansvar. Om det ingår i deras arbetsuppgifter borde de kanske ha ett mer välutvecklat sätt att förutse

¹¹⁴ Flint, 1994

det på. Ett exempel på en sådan metod skulle kunna vara den Z-modell vi diskuterat i uppsatsen.

5.5.1 Användningsområde

Den nytta som revisorer har av att förutspå en finansiell kris ligger enligt de respondenter vi intervjuat i en form av egennytta för att kunna utföra en bättre revision. Men med de regler som finns angående rådgivning borde kanske ansvaret ur en revisors synpunkt vara något större. Enligt respondenterna ligger det på företagets ledning som förvaltar företaget att upptäcka problem inom företaget och hitta lösningar på problemen. Dock finns det i revisorerna vad FAR kallar en kärnkompetens som borde utnyttjas¹¹⁵. Detta tillsammans med att revisorer enligt lagen ska pröva fortlevnadsprincipen talar för att en modell som Z-modellen skulle kunna fylla ett behov. När vi frågade respondenterna om de använt sig av eller hört talas om Z-modellen svarade samtliga att de inte använt sig av den och endast två respondenter hade hört talas om den tidigare. Vi fann detta något förvånande då modellen är ganska omskriven, bland annat har flera artiklar där Z-modellen tas upp publicerats i Balans de senaste åren.

Reaktionerna på Z-modellen när vi förklarat hur den fungerar var ganska negativa. Det påpekades att den är för teoretisk, att den endast tar hänsyn till nyckeltal vilket gör att andra faktorer förbises, att den verkar för komplicerad att använda samt att nyttan av den är begränsad i revisionsarbete.

Det visade sig genom vår undersökning att de metoder som revisorerna använder sig av för att förutspå finansiell kris är nyckeltalsanalys samt olika typer av kompletterande metoder. I revisionen kan revisorn inte garantera en viss utveckling i företaget. Man måste ha i åtanke att det är dennes bedömning. En modell skulle kanske kunna bidra till att revisorn skulle känna sig säkrare i sin bedömning. För att en modell, eller något annat tillvägagångssätt ska kunna fylla en sådan funktion är grundförutsättningen att de tilltänkta användarna av modellen känner tilltro till den. Detta verkar dock inte vara fallet med Z-modellen. Några av respondenterna påpekade att en modell som Z-modellen kan bli alltför statisk och att modellen endast baseras på historisk information.

Vi anser att nyttan med en modell som Z-modellen finns både i revisionsarbete för att pröva fortlevnadsprincipen samt i konsultarbete som ett analysverktyg för att pröva scenarier (se figur 3:1). För dessa ändamål borde Z-modellen vara bra då statistik från tidigare studier visat att den med stor säkerhet kan prognostisera en finansiell kris ett år i förväg. Genom att tillämpa modellen i detta tidsperspektiv kan fortlevnadsprincipen prövas. Även om man ser på modellen i ett längre tidsperspektiv, säg 1-2 år som det kanske kan vara fråga om i konsultarbete, har modellen en ganska hög prognostiseringsförmåga.

¹¹⁵ <<http://www.far.se/doc/Naturlig/doc>>, 20040113

Ytterligare en positiv följd av att använda en modell som Z-modellen är, som även Englund¹¹⁶ påpekar, att man då slipper ifrån problemet med att avgöra när ett nyckeltal är bra och när det är dåligt. En gränsdragning som ibland kan vara svår att göra. Även en av våra respondenter påpekade att det finns en svårighet i att kunna avgöra vad som är ett bra värde. Respondenten menade att istället för att ha ett bestämt värde kan man ha ett spann inom vilket nyckeltalet bör hålla sig.

5.5.2 Implementering

Vi tror inte att modellen skulle vara svår för revisorer att använda eftersom revisorn har tillgång till de komponenter som behövs då de ingår i en vanlig revision. De komponenter som används i Z-modellen är totala tillgångar, rörelsekapital, bibehållna vinster, vinst före räntor och skatt, marknadsvärde på Eget Kapital samt bokfört värde på skulder. Vad det gäller marknadsvärde på Eget Kapital kan det i mindre företag som inte är noterade på börsen bli ett problem att bestämma marknadsvärde på Eget Kapital. I vissa företag ombeds revisorn årligen att bestämma ett värde på Eget Kapital då detta kan ligga till grund vid eventuella dödsfall eller tvister inom företaget. Dock i de företag detta inte görs är det en komponent i modellen som kan vara svår och leder till extra arbete. Det som behövs för att göra en bra analys med Z-modellen är ett datorprogram, siffror ur företagets redovisning samt kunskap om hur modellen kan användas och vilka bedömningskriterier som gäller.

När en modell som verkar fungera bra i teorin föreslås att användas av en viss grupp i praktiken så bör man jämföra modellens effektivitet mot den tilltänkta målgruppens nuvarande effektivitet. Detta för att kunna mäta om Z-modellen tillför någon förbättring. Här är revisorer den tilltänkta målgruppen, i vilkas jobb det ingår att i revisionsberättelsen uttala sig om företagets fortlevnad över rimlig tid, vilket även Z-modellen gör. Det vi i nuläget inte vet är hur väl de metoder som revisorerna använder sig av idag fungerar. Det är möjligt att om de fungerar mycket bra och att det inte finns något behov alls av att använda Z-modellen. Vi vet dock inte exakt hur bra de är för att kunna bedöma nyttan av att implementera Z-modellen. Vid utvärderingen av en implementering av modellen är det därför viktigt att ta hänsyn till de konsekvenser som uppstår vid en felbedömning.

Det finns även en synergieffekt som man kan dra nytta av om modellen visar sig användbar och det är att den i så fall kan användas både i revisionsarbete och som ett analysverktyg för att se vilken effekt olika scenarier får på företaget (se figur 3:1). Då revisionen för revisorer har blivit mer konkurrensutsatt där priserna på revision de senaste åren sänkts istället för höjts, är revisorerna i behov av effektiva arbetsmetoder. Genom att kunna tillämpa samma metod vid flera moment kan än högre effektivitet nås.

¹¹⁶ Englund, 2003

5.5.3 Konsekvenser av en felbedömning

Problemet för revisorer, vilket diskuterats tidigare, är att de har ett skadeståndsansvar oavsett om de säger fel åt ena eller andra hållet. Det vill säga om de klassar ett krisföretag som "säkert", ett så kallat typ I-fel, eller ett "säkert" företag som ett krisföretag, det vill säga ett typ II-fel. Det räcker därför inte att modellen visar sig kunna förutspå kriser utan den måste även kunna förutspå de fall rätt då det inte förhåller sig på detta viset. Som tidigare nämnts (se 3.3.2 Z-modellens bedömningsprocess) har Z-modellen en tendens att överskatta antalet företag som hamnar i finansiell kris. Eftersom aktieägarna enligt lag är skadeståndsberättigade medan övriga intressenter bedöms från fall till fall är det kanske mindre kostsamt för en revisionsbyrå, att fria än fälla i de fall då tveksamhet uppstår. Vid användning av Z-modellen hade resultatet snarare blivit fler fälda företag än friade något som kunde få konsekvensen att de förlorar sina klientföretag.

6. KONKLUSIONER

I det här kapitlet redogörs för de slutsatser vi kommit fram till samt de förslag på fortsatt forskning som dykt upp under skrivandets gång

6.1 Slutsats

Vår utgångspunkt i undersökningen var att det behövdes en allmänt vedertagen definition av finansiell kris. Vi har dock kommit fram till att det kan vara svårt att ge begreppet en innebörd som passar i alla situationer och att det därmed inte finns någon bestående nytta av att ha *en* definitiv definition av begreppet.

I vår undersökning fann vi att nyttan för revisorer kan delas in i två delar; (1) nyttan ur ett revisionsperspektiv kopplat till fortlevnadsprincipen och revisionsrådgivning samt (2) nyttan ur ett konsultperspektiv där revisorn har ett längre och mer framåtriktat tidsperspektiv. Då nyttan kan ses ur dessa två perspektiv, har vi kommit fram till att två definitioner av begreppet finansiell kris är nödvändigt att göra utifrån ett revisorsperspektiv. Definition (1) utgår från revisionsperspektivet; *"Med finansiell kris menas att ett företag har likviditetsproblem"*. Definition (2) utgår således från konsultperspektivet; *"Med finansiell kris menas att ett företag inte når upp till sina ekonomiska mål"*.

De nyckeltal som flest revisorer i vår undersökning använder sig av är likviditet, lönsamhet samt aktivitet inom företaget. Då revisorerna definierade begreppet finansiell kris enligt vår definition nummer 1, kom vi i vår analys fram till att det inte är så förvånande att det är just dessa nyckeltal som används mest. Vi konstaterade att dessa tre nyckeltal mäter på ganska kort sikt och att det är tillräckligt för att uppnå syftet med den definitionen av begreppet som revisorerna ger. Utöver nyckeltalen tittade de även på andra mer subjektiva indikatorer men dessa varierade mellan revisorerna.

De revisorer vi pratat med anser inte att det är revisorns ansvar att förutse en finansiell kris utan menar att denna uppgift ligger på företagsledningen. Dock anser samtliga att det finns en nytta för revisorer att förutse en finansiell kris. Nyttan ligger i att bättre förstå företaget och därigenom göra en bättre revision, fungera som ett bollplank mot företaget och för att bättre kunna bedöma företagets fortlevnadsförmåga. Eftersom de inte anser att det är revisorns ansvar genomför de inte heller många åtgärder. De åtgärder som görs av revisorerna är endast en ökad bevakning och kontakt med företaget i form av PM och diskussioner samt information om reglerna i aktiebolagslagens 13:e kapitel. I de fall det behövs skrivs även en kommentar i revisionsberättelsen. En av anledningarna till att de inte genomför fler åtgärder tror vi är att detta skulle påverka deras oberoende. Revisorns roll är att granska, inte att förvalta företaget, även om vi anser att en viss rådgivning kunde varit på sin plats då revisionsnära rådgivning är tillåtet. Revisorer är en kompetent yrkesgrupp och de är väl insatta i de bolag de reviderar varför deras kärnkompetens borde utnyttjas.

En av våra respondenter sa att företagets intressenter anser att det är revisorns ansvar att meddela dem om finansiell kris. Dock är revisorernas enda skyldighet att skriva i revisionsberättelsen och det är intressenternas skyldighet att ta reda på vad som står i den. För att intressenterna ska kunna lita på den information som finns i årsredovisningen verkligen är korrekt och att den granskats på ett föredömligt sätt måste revisorn förhålla sig oberoende gentemot företaget. I vår analys diskuterades att detta kan vara svårt då det faktiskt föreligger så att revisorerna får betalt av företaget men får uppdraget av aktieägarna på bolagsstämman. Dock anser vi att de regler kring oberoende som revisorerna har att rätta sig efter samt de reprimander som kan komma som följd, borgar för att revisorn trots allt till stor del är oberoende.

Sedan 1960-talet har forskningen kring prognosmodeller för att förutse finansiell kris varit omfattande. Vi har tittat närmre på Altmans Z-modell från 1968, då denna modell är den som är mest citerad i studier om prognos av finansiell kris. Respondenterna i vår undersökning visade sig vara kritiska till en modell som Z-modellen och menade att den är för statisk och baseras på historisk information.

Om en modell som Z-modellen ska implementeras bör den vara effektivare än nuvarande metoder. Effektiviteten av revisorernas nuvarande bedömning, som bör användas som standard för jämförelse av Z-modellens effektivitet, vet vi inte säkert. Logiskt sett så borde inte en modell som bygger på historiska fakta fungera. Dock visar Petterson och Petterson i sin studie att Z-modellen har en bra prognostiseringsförmåga och att den kan användas för att förutse finansiell kris två år innan krisen uppstår. Så beroende på revisorernas nuvarande bedömningsmetoder bör det undersökas om en modell skulle förbättra effektiviteten och därmed om en implementering skulle vara aktuell.

6.2 Fortsatt forskning

Då syftet med vår uppsats var av ett explorativt slag var våra frågeställningar ganska vida. Under arbetets gång har dock mer preciserade frågeställningar vuxit fram i takt med att vår kunskap om ämnet förbättrats. De frågeställningar vi tycker är mest intressanta för fortsatt forskning är de som följer

- De metoder som revisorerna i vår undersökning använder sig av för att förutse en finansiell kris visade sig vara ganska subjektiva varför vi diskuterat huruvida en objektiv modell som Z-modellen skulle vara användbar. För att undersöka detta skulle det vara intressant att testa hur den fungerar i praktiken genom att låta en grupp revisorer använda sig av den parallellt med sina vanliga metoder och därefter mäta utfallet. Ett annat sätt skulle kunna vara att vi själva som forskare valt ut en grupp företag, tittat på en historisk period och jämfört modellens utfall med de kommentarer som skrivits i revisionsberättelsen.
- Revisorerna vi tillfrågade ansåg inte att det var deras uppgift att upptäcka en finansiell kris utan att det låg på företagsledningen. Det vore därför intressant att gå ut och fråga företagen hur de uppfattar det och vilka förväntningar de har på revisorn i en sådan situation.

- Enligt vår egen erfarenhet prioriteras inte nyckeltal och därmed nyckeltalsanalys så högt i högskolevärlden, det vill säga undervisningen om detta är knapphändig. Hur påverkar detta användningen av nyckeltalsanalys i praktiken?
- Då det metoder revisorerna använder sig av är ganska subjektiva, det vill säga bygger på enskilda uppfattningar ställer vi oss frågan hur mycket erfarenhet spelar roll. Blir det någon skillnad mellan en revisor som arbetat länge inom yrket gentemot en som är ny, när finansiell kris ska bedömas?

KÄLLFÖRTECKNING

Intervjuer

Hans-Åke Angtoft, Auktoriserad Revisor, Ernst & Young AB i Malmö, 20031215

Martin Appelfeldt, Godkänd Revisor, KPMG i Malmö, 20031210

Eva Granelli, Auktoriserad Revisor, Deloitte & Touche i Malmö, 20031219

Anders Thulin, Auktoriserad Revisor, Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB i Lund, 20031218

Hans Westberg, Auktoriserad Revisor, SET Auktoriserade Revisorer i Malmö, 20031215

Övriga källor

Altman, E.I. (1968), "Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy." *Journal of Finance* Vol 23, Nr 4, s 589-609.

Altman, E.I., (1993), *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: a complete guide to predicting & avoiding distress and profiting from bankruptcy. 2nd edition*, John Wiley & Sons Inc., USA.

Altman, E.I. et al. (1981), *Application of Classification Techniques in Business, Banking and Finance Vol 3*. Jai Press Inc., USA.

Arbnor, I. & Bjerke, B. (1977), *Företagsekonomisk metodlära*. Studentlitteratur, Lund.

Artsberg, K. (1992), *Värderingar vid val av mätprinciper inom svensk redovisning* Lund University Press, Lund.

Brorström, B. et al. (1999), *Finansiell bedömning – tre perspektiv*. Studentlitteratur, Lund.

Cassel, F. (1996), *Den reviderade revisorsrollen – en oren berättelse*. Nerenius & Santérus förlag, Stockholm.

Dahmström, K. (2000), *Från datainsamling till rapport – att göra en statistisk undersökning* Studentlitteratur, Lund.

Deakin, E.B. (1972), "A Discriminant Analysis of Predictors of Business Failure." *Journal of accounting research* Vol 10. Nr 1, s 167-179.

- Dimitras, A.I. et al. (1996), "A Survey of Business Failures With an Emphasis on Prediction Methods and Industrial Applications." *European Journal of Operational Research*, s 487-513.
- Englund, H. (2003), "Nyckeltal kan påvisa framtida betalningsförmåga." *Balans nr 2*, s 37-40.
- Engström, S. (1996), *Företagsbedömning Del 1. 10:e upplagan*. Mentor AB, Tyresö.
- Engström, S. (2002), "Kan nyckeltal påvisa framtida betalningsförmåga?" *Balans nr 3*, s 35-40.
- Engström, S. (2003), "Nyckeltalen och revisorn." *Balans nr 8/9*, s 43-45.
- Eriksson, L.T. & Wiedersheim-Paul, F. (1999), *Att utreda forska och rapportera*, Liber ekonomi, Malmö.
- Falkman, P. (2000), *Teori för redovisning* Studentlitteratur, Lund.
- FAR, (2002a), *FARs samlingsvolym 2002*. FAR Förlag AB, Stockholm.
- FAR, (2002b), *FARs revisionsbok 2002*. FAR Förlag AB, Stockholm.
- FAR, "Revisionsverksamhet – Verksamhet som har naturligt samband med revisionsverksamhet – Tillåten sidoverksamhet – Otillåten sidoverksamhet" <<http://www.far.se/doc/Naturlig/doc>>, 20040113
- Flint, D. (1994), *Philosophy and principles of auditing. An Introduction*. The Macmillan press ltd, London.
- Folkesson, E. (2002), *Företaget i ekonomisk kris*. Thomson fakta AB, Stockholm.
- Grice, J.S. & Ingram, R.W. (2001), "Tests of the Generalizability of Altman's bankruptcy prediction model." *Journal of Business Research* Vol 54, s 53-61.
- Heine, M.L. (2000), "Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z-Score and ZETA-Models." Stern School of Business, New York University <<http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf>>, 20031210
- Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1997), *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, Lund.
- Jacobsen, D.I. & Thorsvik, J. (1998), *Hur moderna organisationer fungerar*. Studentlitteratur, Lund.
- Johnson, C.G. (1970), "Ratio Analysis and the Prediction of Firm Failure." *Journal of Finance* Vol 251, s 1116-1172.

- Jägerhorn, R. (1981), *Revisorn som konsult och rådgivare*. Svenska handelshögskolan, Helsingfors.
- Kvale, S. (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund.
- Langsted, B. L. (1999), "Revisorns kompetens och oberoende." *Balans* nr. 2, s 22-30.
- Lundahl, U. & Skärvad, P-H. (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Studentlitteratur, Lund
- Petterson, C. & Petterson, C. (2002), *Prediktion av finansiella kriser – En test av Z-modellen på svenska börsbolag* C-uppsats vid Örebro Universitet.
- Paquette, L.R. & Skender, C.J. (1999), "Using a Bankruptcy Model in the Auditing Course: the Evaluation of a Company as a Going Concern." *Journal of Accounting Education* Vol 14. Nr 3. s 319-329.
- Riahi-Belkaoui, A. (1996), *Accounting a Multiparadigmatic Science*. Quorum Books, London.
- Saunders, M. et al. (2000). *Research methods for business students*. Pitman Publishing, London.
- Schroeder, R.G. (2001), *Financial accounting theory and analysis*. Text reading and cases. 7th ed. John Wiley & Sons Inc. USA.
- Skogsvik, K. (1988), *Prognos av finansiell kris med redovisningsmått. En jämförelse mellan traditionell och inflationsjusterad redovisning*. EFI vid Handelshögskolan i Stockholm, Karlskrona.
- Skogsvik, K. (1990), "Current cost accounting ratios of business failure: the swedish case." *Journal of business finance & accounting* Vol 17 Nr 1, s 137-160.
- SOU 1995:44 "Aktiebolagets organisation. Delbetänkande av Aktiebolagskommittén."
- Svensson, B. (2003), *Redovisningsinformation för bedömning av små och medelstora företags kreditvärdighet*. Företagsekonomiska institutionen Uppsala Universitet, Uppsala.
- UC affärs- och kreditupplysning (2004), "Fler företagskonkurser under 2003", <<http://www.uc.se/ucswe/kreditupplysning.asp>>, 20040114

Enligt överenskommelse bifogar vi härmed frågor och diskussionspunkter inför den avtalade intervjun. Svaren kommer att användas i vår magisteruppsats inom redovisning, vilket innebär att de kommer att bli offentligt material.

Inledande frågor

1. Hur många år har Ni arbetat som revisor?
2. Vilken typ av företag arbetar Ni med? Storleksmässigt/Bransch
3. Vad lägger Ni i begreppet finansiell kris?

Frågor om hur finansiell kris förutses

4. Anser Ni att det finns någon nytta för revisorer att kunna förutse en finansiell kris?
5. Vid utvärdering av om ett företag är på väg in i en finansiell kris använder Ni Er av någon av följande grupper av nyckeltal? Vilka specifika nyckeltal används (definition) och i vilken utsträckning?
 - Likviditet
 - Lönsamhet
 - Hävstångseffekt
 - Betalningsförmåga
 - Aktivitet inom företag

Använder Ni er av andra nyckeltal? Vilka?

6. Använder Ni Er av något annat sätt för att utvärdera om ett företag är på väg in i en finansiell kris?
7. Är dessa metoder för utvärdering generella för hela företaget eller är de specifika för Er?
8. Använder Ni Er av samma metod på alla företag eller finns det olika metoder beroende på bransch och storlek på företaget?
9. Ger Ni i samband med rådgivning till företag som befinner sig i kris råd om hur tillgångarna bör finansieras?
10. Genomför Ni några åtgärder och i så fall vad är det som gör att dessa åtgärder sätts in och när sätts de in?
11. Anser Ni att revisorer har några skyldigheter angående information om finansiella kriser gentemot ett företags övriga intressenter?

Frågor om Z-modellen

12. Känner Ni till Z-modellen?
13. Vet Ni hur den fungerar och har Ni någon gång använt Er av denna modell?